

Baleczky Emil – nyelvész, költő, tanár

Nemzetközi tudományos szeminárium
Beregszász, 2019. május 23–24.

Tanulmánykötet

Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин

Міжнародний науковий семінар
Берегове, 23–24 травня 2019 року

Збірник наукових робіт

Baleczky Emil – nyelvész, költő, tanár

Nemzetközi tudományos szeminárium
Beregszász, 2019. május 23–24.

Tanulmánykötet

Szerkesztette:
Bárány Erzsébet

II. RF KMF – „RIK-U” Kft.
Beregszász–Ungvár
2020

ETO 81'1:061.3(477.87)

B 19

A kiadvány a 2019. május 23–24-én Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszéke által rendezett *Baleczky Emil – nyelvész, költő, tanár* című nemzetközi tudományos szemináriumon elhangzott előadások anyagát tartalmazza. A kötet a neves szlavista születésének 100. évfordulója kapcsán az életét, az oktatói, a nyelvészeti és az irodalmi tevékenységét bemutató tanulmányokat adja közre.

Kiadásra javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa (2020.08.27., 5. számú jegyzőkönyv).

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Részlege és Filológia Tanszéke közreműködésével.

Szerkesztette:

Bárány Erzsébet

Lektorálta:

dr. Bárány Béla, PhD (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)

dr. Gazdag Vilmos, PhD (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)

A magyar nyelvű szöveget korrektúrázták:

a szerzők

Az ukrán és angol nyelvű szöveget korrektúrázta:

Kordonec Olekszandr és Vrábely Tamás

Műszaki szerkesztő:

Gazdag Vilmos

Borítóterv:

Gazdag Vilmos, Vezsdel László

ETO-besorolás:

a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára

A kiadásért felelnek:

Csernicskó István (a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola megbízott rektora)

Orosz Ildikó (a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elnöke)

Dobos Sándor (a II. RF KMF Kiadói Részlegének vezetője)

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

**A kiadvány megjelenését
a Kárpátaljai Magyar Akadémiai Tanács támogatta.**

Kiadó: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (cím: 90202, Beregszász, Kossuth tér 6. E-mail: foiskola@kmf.uz.ua) és a „RIK-U” Kft. (cím: 88000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua)

Nyomdai munkálatok: „RIK-U” Kft.

ISBN 978-617-7868-35-3

© A szerzők, 2020

© A szerkesztő, 2020

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2020

Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин

Міжнародний науковий семінар
Берегове, 23–24 травня 2019 року

Збірник наукових робіт

За редакцією:
Єлизавети Барань

ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ – ТОВ «РІК-У»
Берегове–Ужгород
2020

УДК 81'1:061.3(477.87)

Б 19

Збірник містить матеріали міжнародного наукового семінару «*Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин*», який відбувся 23–24 травня 2019 року в м. Берегове. До видання, присвяченого 100-річчю від дня народження видатного славіста, ввійшли статті про життєпис науковця, його мовознавчу, освітницьку діяльність та літературну творчість.

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці II (протокол №5 від 27.08.2020 р.)

Підготовлено Видавничим відділом спільно з кафедрою філології
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II

За редакцією:

Єлизавети Барань

Рецензенти:

Адальберт Барань, кандидат філологічних наук (ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)
Вільмош Газдаг, доктор філософії з гуманітарних наук, спеціальність «філологія»
(ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Коректура угорського тексту:

авторська

Коректори українського та англійського текстів:

Олександр Кордонець та Томаш Врабель

Технічний редактор:

Вільмош Газдаг

Обкладинка:

Вільмош Газдаг, Ласло Веждел

УДК:

Бібліотечно-інформаційний центр «Опаціої Черє Янош» при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II

Відповідальні за випуск:

Степан Черничко (в.о. ректора Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці II)

Ільдико Орос (президент Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці II)

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

За зміст опублікованих наукових робіт відповідальність несуть автори

**Друк збірника здійснено за підтримки
Угорської академічної ради Закарпаття**

Видавництво: Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua) та ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88000. Електронна пошта: print@rik.com.ua)

Поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

ISBN 978-617-7868-35-3

© Автори, 2020

© Редактор, 2020

© Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, 2020

Зміст / Tartalom

ВСТУПНЕ СЛОВО	9
ELŐSZÓ	11
БАЛЛА ЕВЕЛНА: Мотив дороги в малій прозі Еміля Балецького	13
БАРАНЬ ЄЛИЗАВЕТА: Еміль Балецький – дослідник закарпатських українських говорів (перший етап наукової діяльності)	21
GAZDAG VILMOS: A szláv-magyar nyelvi kapcsolatok alakulása egy elfeledett keleti szláv jövevényszó regionális újjáéledése tükrében	41
ZOLTÁN ANDRÁS: Az „Ószláv nyelv” című egyetemi tankönyv (1968) fél évszázad távlatából	49
КАПРАЛЬ МИХАИЛ: Время надежд и разочарований русинской интеллигенции: еще раз к биографии Эмиля Балецкого	61
КОРДОНЕЦЬ ОЛЕКСАНДР: Концепт щастя у новелах «Цвіт щастя» Богдана Лепкого та «Счастье» Еміля Балецького	69
KOCSIS MINÁLY: Balezcky Emil és az ukrán nyelvemlékek	77
КРАВЕЦЬ ЛАРИСА: Лінгвофілософські виміри поняття «рідна мова»	83
LEBOVICS VIKTÓRIA: Balezcky Emil jogtalan elbocsátása az Eötvös Loránd Tudományegyetem archívumában található dokumentumok tükrében	93
ЛЯВИНЕЦ МАРИАННА: Ранняя поэзия Э. Балецкого	117
ЛЯВИНЕЦ-УГРИН МАРИАННА: Новые страницы биографии Эмиля Балецкого	127
МУШКЕТИК ЛЕСЯ: Фольклорно-етнографічні записи Еміля Балецького	165
TASKOVICS OKSZANA: Balezcky Emil útja a népi íróvá válása felé	177
CSERNICSKÓ ISTVÁN: A szláv nyelvváltozatok kategorizálásának kérdése Kárpátalján	183
ЧОНКА ТЕТЯНА: Прозові твори Еміля Балецького: стиль, тематика, проблематика	223

НОВЫЕ СТРАНИЦЫ БИОГРАФИИ ЭМИЛЯ БАЛЕЦКОГО

МАРИАННА ЛЯВИНЕЦ-УГРИН

Будапештский университет им. Л. Этвеша

mariann.ljavinecz@gmail.com

The article reveals new information about the life and work of the famous Hungarian slavist Emil Baleczky as a talented presenter and scriptwriter of the Carpatho-Rusyn (1936–1945) and Russian (1946–1954) radio broadcasts of literature. The article summarizes new material on the biography of the scientist, on his literary work and his contribution to the distribution of Carpatho-Rusyn and Russian literature in Hungary in the first half of the 20th century.

Имя известного филолога, переводчика и поэта Эмиля Балецкого (1919–1981) [псевд.: Е. Латорчанин, О. Вѣщак, криптонимы Б. Е., Б-й Е., Е. Б.] навсегда вошло в историю славянского языкознания в Венгрии. О жизненном пути, о чрезвычайно широком кругозоре лингвиста, о сфере его научных интересов и о поэтической деятельности развернуто изложено во многих работах (Хадрович 1980: 230–232; Н. Tóth 1980: 354–357; Петер 1981: 399–401; Zoltán 1982: 405–407; Капраль 2001: 28–40; Капраль 2009: 10–20; Барань 2014: 16–23; Барань 2018: 150–161). Однако история судьбы необычайно разностороннего ученого-слависта и талантливого карпаторусинского¹ поэта вновь и вновь раскрывает перед нами новые страницы его биографии.

Известно, что в зрелом возрасте Э. Балецкий не любил рассказывать о своем происхождении, скрывал свое прошлое. Об этом упоминает в своих воспоминаниях и венгерский писатель Андраш Фодор. Вспоминая о встрече в 1948 году с Э. Балецким, А. Фодор с недоумением отметил, что ученый твердо опроверг ту очевидность, что может являться тем подкарпатским русинским поэтом, стихи которого венгерский писатель обнаружил в одном из русинских изданий 40-х

¹ Этноним «карпаторусин» (карпатские русины) употребляется в отношении русинов всех частей Карпатской Руси (Подкарпатской Руси (Закарпатье), Пряшевской Руси (Пряшевецина), Лемковины, Марамороша). В разные исторические периоды в отношении русинов употреблялись этнонимы «русин», «руснак», «карпаторус», «угрорус», «рутен», «русский». Термин *карпаторусинский* применяется также при сопоставлении с *южнорусинским* вариантом русинского языка. Об этом см.: (Магочій, Поп 2010: 649–651; Дуличенко 2008: 13–16).

годов. А. Фодор подметил: «Может быть, он [т. е. Э. Балецкий. – М. Л.] не хотел признавать, что у него есть такие «грехи» (Fodor 1991: 75)².

«Грехи» Э. Балецкого, которые он так тщательно скрывал в период социалистического режима, всплыли наружу и обнародовались в постсоветский период, когда уже смело можно было заявить, а точнее восстановить его имя как одного из талантливых молодых карпаторусинских поэтов русофильской ориентации 40-х годов XX века. Вторая мировая война послужила причиной «раскола» его жизни. В 1943 году Э. Балецкий был мобилизован в венгерскую армию³. После войны семью Балецких постигла та же участь, как и многих карпаторусинских и венгерских семей в Подкарпатской Руси⁴. Одна часть семьи оказалась в СССР, а другая за его пределами. Велением судьбы Э. Балецкий остается в Венгрии. С одной стороны, это являлось для него спасением и свободой, а с другой, «гибелью» его поэтических мечтаний⁵.

Фото 1. Встреча Э. Балецкого со своим братом Юрием. Будапешт, 1960 г.

Фото 2. Встреча Э. Балецкого со своим братом Юрием. Балатон, 1960 г.

(из семейного архива семьи Балецких)

² В оригинале это звучит так: «(...) Odatelepszem, ahol Baleczky Emil az asztalfő. Sok mindenről kérdezgetem. Meglepetésemre azt állítja, nem azonos E. Baleckij (sic!) kárpátaljai ruszin költővel, kinek verseit egy ottani negyvenes évek elején megjelent kiadványban fölfedeztem. (Talán csak nem akarja bevallani, hogy ilyen „bűnei” vannak.) ...» (Fodor 1991: 75).

³ Э. Балецкий был арестован советской контрразведкой Смерш. От ГУЛАГА его спасло заступничество видных венгерских ученых, в частности, И. Кнежи.

⁴ В этой работе мы используем территориальное название *Подкарпатская Русь*. Современное Закарпатье в разные исторические периоды называли Угорской Русью, Карпатской Русью, Карпатской Краиной, Подкарпатской Русью, Подкарпатье, Карпатской Украиной, Закарпатской Украиной.

⁵ Из семейных воспоминаний известно, что оставшийся в Венгрии Э. Балецкий впервые смог встретиться со своим родным братом Юрием лишь в 1960-м году. Самому же Э. Балецкому посчастливилось вернуться на родину только в 1971 году на свадьбу своей племянницы Габриэллы, дочери Юрия.

Отправляясь на войну, Э. Балецкий оставил у своего брата Юрия на сохранение коробку со своими личными, и как впоследствии оказалось, сокровенными вещами. Шли годы... Война закончилась... Существование таинственной коробки осталось в забвении. Со временем, вследствие благоприятных обстоятельств, коробка «перекочевала» в Будапешт. Что же было в этой таинственной коробке? Среди различных изданий карпаторусинской литературы в ней хранились 4 тетради юного поэта Э. Балецкого. Первые две содержат раннюю поэзию Э. Балецкого, третья – это его первый дневник, датированный 1935–1936 годами, а последняя тетрадь – дневник 1937 года⁶.

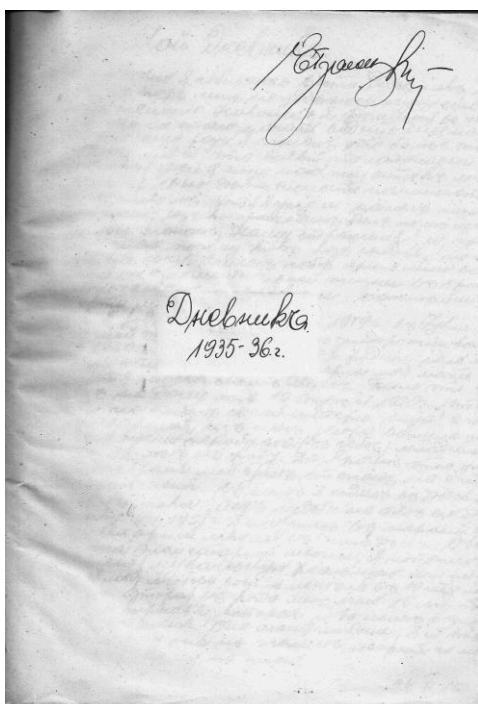

Фото 3. Лицевая страница первого дневника (1935–1936) Э. Балецкого

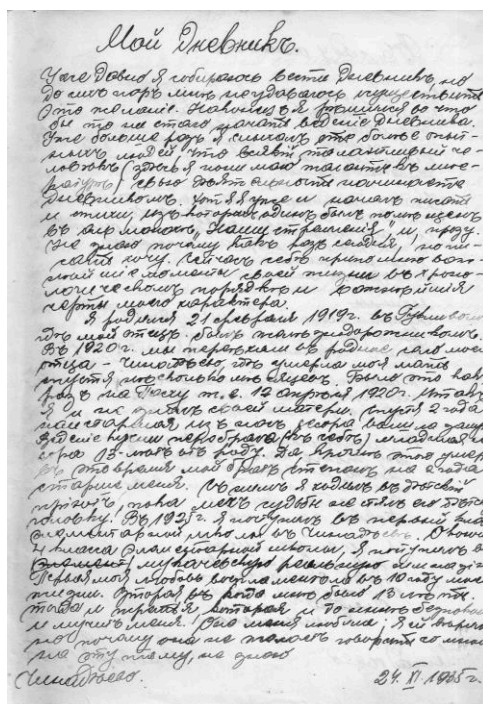

Фото 4. Первая страница первого дневника (1935–1936) Э. Балецкого

Как известно, уже будучи гимназистом русской гимназии в городе Мукачево (1929–1937), молодой Э. Балецкий проявил себя как талантливый поэт. Равно как многие писатели, в юношеские годы он решил вести дневник. Первая запись датирована 24 февраля 1935 года (Чинадиево), то есть спустя 3 дня после 16-летнего дня рождения.

⁶ В данный момент дневники и тетради с ранней поэзией Э. Балецкого находятся в личной библиотеке автора статьи.

Уже давно я собираюсь вести дневникъ, но до сих поръ мнѣ не удавалось осуществить это желаніе. Наконецъ я рѣшился во что бы то ни стало начать веденіе дневника. Уже больше разъ я слышалъ отъ болѣе опытныхъ людей, что всякій талантливый человѣкъ (здѣсь я понимаю талантъ въ литературѣ) свою дѣятельность поминается дневникомъ (Балецкий 1935–1936).

В дневниках молодого Э. Балецкого главным образом описаны переживания, романтические чувства, которые он испытывал в юношеские годы. Студенческая жизнь, учителя, которые произвели на него огромное впечатление и повлияли на формирование его идеологических взглядов. Живописно изображены его любимые места, встречи с друзьями, пережитые им события. Изложены сведения о развитии его поэтического дара, о карпаторусинских поэтах-русософилах, творчество которых глубоко влияло на молодого одаренного писателя. Перелистывая пожелтевшие страницы дневников и тетрадей Э. Балецкого, мы остановили свое внимание на последней записи дневника, датированной 1936 годом под заглавием «Жизнь съ 5 августа по 9 сентября», которая в итоге послужила предметом наших изысканий.

Утром 4. ч. я отправился на вокзалъ и уехалъ въ в Кошицы вмѣстѣ с Еленой⁷ (...) меня опять пригласили для участія въ (...) по радіо. (...) это было 4-го сентября. Я остался и на 5-ое сентября и опять принялъ участіе въ карпаторусской радіопередачѣ. (...) Во вторникъ т.е. 8-го сентября опять пригласили вмѣстѣ с Еленой для участія въ радіопередачѣ на 19-ое сентября т.е. воскресенье. Объ этомъ пишется уже во второй части моего дневника. Чинадѣво, 29-го сентября 1936 года (Балецкий 1935–1936).

⁷ Речь идет о Елене Рудловчак (1919–2007) [дев. фам. Микита] – педагоге, известном исследователе карпатского литературоведения, культуроведения, общественном деятеле украинофильской ориентации. Е. Рудловчак была одноклассницей Э. Балецкого в Мукачевской гимназии, где они принимали участие в драматическом кружке. С 1936 года, будучи еще гимназистами, по приглашению они сотрудничали с Кошицкой редакцией радиопередач для Подкарпатской Руси. Об этом см. еще: Mušinka 2009: 228. Их дружеские отношения длились до конца жизни.

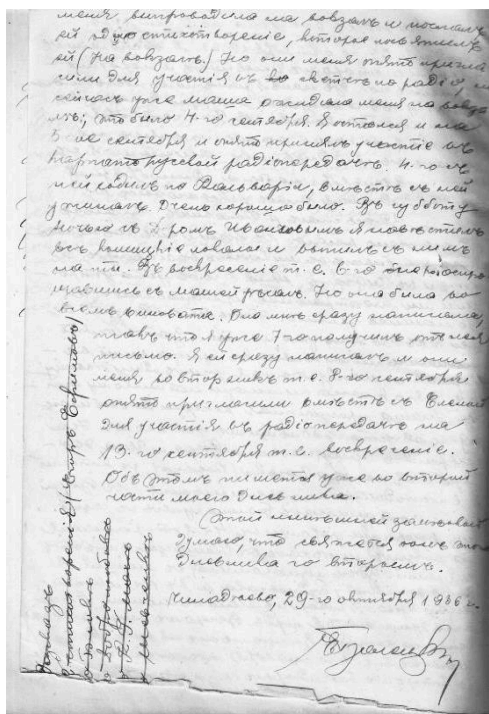
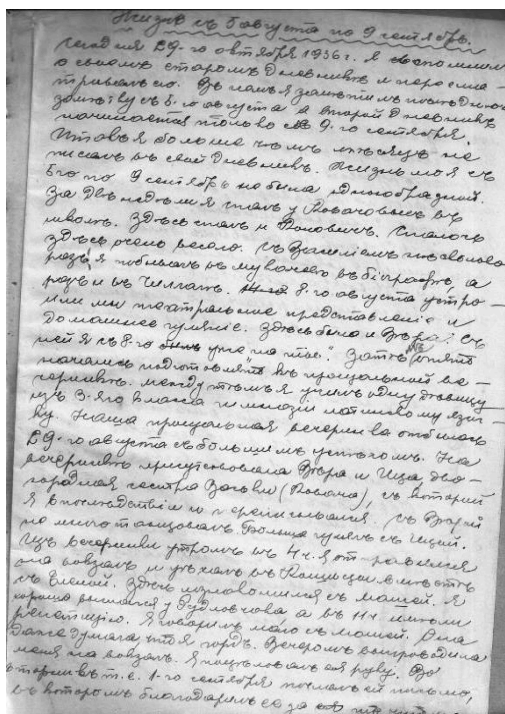

Фото 5-6. Фрагмент из последних страниц первого дневника (1935–1936) Э. Балецкого

До сих пор научной общественности было известно, что Э. Балецкий был сотрудником Венгерского радиокомитета с 1945 года по 1949 год. В эти годы он был консультантом по славянским делам, письменным и устным переводчиком. Затем с 1949 года по 1951 год он стал начальником отдела иностранных дел и программным директором. Однако о том, что Э. Балецкий, будучи еще студентом, регулярно выступал на радио и вел карпаторусинские радиотрансляции, практически никому неизвестно. О возможности или вероятном выступлении Э. Балецкого по радио кратко упоминается лишь в статье М. Капралья «Неизвестный Эмиль Балецкий по материалам подкарпатской периодики (1939–1943 гг.)» (Капраль 2001: 33).

Поскольку дальнейшая деятельность Э. Балецкого, о которой будет идти речь в статье, тесно связана с его «грехами», прежде чем продолжить свое повествование, считаем необходимым дать несколько важных исторических предпосылок об истории карпаторусинских радиопередач. Трансляция карпаторусинских радиопередач началась в то время, когда Подкарпатская Русь относилась к Чехословакии. С 1-го декабря 1934 года радиовещание города Кашша начало транслировать русинские передачи (Толочко;

РК)⁸. После возвращения территории Подкарпатской Руси Венгрии с 1939 до 1945 года транслирование карпаторусинских передач продолжалось на волнах Венгерского радио на радиостанциях Будапешт I. и II. под названием «Передача для угрорусских слушателей» („Magyarország hallgatóinknak“), которая с 1940 года была переименована в «Передачу для подкарпатских русинов» („Ruszin hallgatóinknak“). С 1940 года по 1941 год существовала еще одна передача – «Полчаса левентов» (т.е. допризывников) („Ruszin levente rádiófélóra“). Параллельно каждый день передавались новости на русинском языке. С 1946 года русинские передачи прекращаются. Однако с именем Э. Балецкого как ведущего передачи, можно встретиться вплоть до 1954 года.

21.40 (9.40): Magyarország hallgatóinknak. 1. Balezky Emil magyarország-költők verseléből ad elő. 2. Hanglemek. Peredacs dja uhroszkich szlusatej. 1. Iz sztichotvorenij uhroszkich poetev deklamirujet Jemelján Balezkij. 2. Muzyka po gramofonnoj zapiszi.
Utána: Időjárásjelentés.

Фото 7. Сообщение о трансляции радиопрограммы «Передача для угрорусских слушателей»

12.05: Leventefélóra. 1. Ruszin népdalok hanglemezről. 2. Ruszin népmese Mátyás királyról. 3. Pavlovics Sándor Deák Ferenc című versét előadja Balezky Emil. 4. Ruszin népdalok hanglemezről.
Polesasza leventev. 1. Narodnja iz gramofonnöch plasztinok. 2. Szkasza podkarpatszkich ruszinov Korolyi Matfejti. 3. Sztichotvorenije Alexanóra Pavlovicsa: Francu Deáku. 4. Narodnja piszni iz gramofonnöch plasztinok.

Фото 8. Сообщение о трансляции радиопрограммы на русинском языке «Полчаса левентов»

Для понимания дальнейших «грехов» Э. Балецкого немаловажными являются еще два исторических факта, которые волей-неволей были связаны с юношескими годами молодого поэта. До 1941 года директором Венгерского радио являлся Миклош Козма де Левельд, министр обороны и внутренних дел, руководитель хортистского пропагандистского аппарата, антисемит. В 1939 году правительством Венгрии М. Козма был назначен губернатором в Подкарпатскую Русь. Как известно, за короткий период своей деятельности (1939–1941) в Подкарпатской Руси, М. Козма многое сделал для развития карпаторусинского языка и образования карпаторусинов. Настаивал

⁸ Согласно другому источнику, первая передача вышла в эфир 1-го сентября 1934 года (Fedinec, Vehes 2010: 142). В 1938 году после того, как территория Подкарпатской Руси была вновь присоединена к Венгрии, радиовещание для русинов Чехословакии переместилось в Прагу, а в начале протектората в Братиславу. В 1948 году редакция переехала в Прешов, но уже в качестве украинской студии Чехословацкого, позже Словацкого радио (см.: РК).

на преподавании карпаторусинского языка в венгерских школах. Открыто поддержал основание Подкарпатского общества науки (ПОН), сотрудничал с Андреем Бровди, видным политическим деятелем и влиятельным лидером русофильского движения, первым премьер-министром Подкарпатской Руси (1938), который впоследствии, в 1946 году, был приговорен советским судом к смертной казни за сотрудничество с правительством Миклоша Хорти. А. Бровди также был основателем печатных органов «Русская Правда» (1939–1940) и «Русское слово» (1940–1944), с которыми Э. Балецкий тесно сотрудничал (Капраль 2001: 28–30).

Фото 9. Сообщение в радиожурнале „Рádióélet” (23.09.1940) о назначении Миклоша Козмы де Левельда губернатором в Подкарпатскую Русь

Фото 10. Репортаж с Андреем Бровди в радиожурнале „Рádióélet” (28.05.1939)

Как это уже выяснилось из дневника Э. Балецкого, начиная с 1936 года его регулярно приглашали на радио для участия в передачах для угрорусских слушателей. В ходе исследования нами было просмотрено около 30-ти различных газет, точнее приложений с радиопрограммами к венгерским газетам с 1939 года по 1954 год, в которых можно встретить имя Э. Балецкого: „Magyar Nemzet”, „Magyarság”, „8 Óraiújság”, „Népszava”, „Pesti Hírlap”, „Pesti Napló”, „Szentesi Napló”, „Új Magyarország”, „Magyar Lapok”, „Függetlenség”, „Dunántúl Rádiója”, „Az Újság Rádiója”, „Délmagyarország keresztény politikai napilap”, „Ellenzék”, „Pécsi Napló”, „Nemzeti Újság”, „Nemzeti Sport”, „Újság” (szabadelvű napilap), „Világ”, „Makói Népujság”, „Népszabadság”, „Dél-Pest Megye”, „Szabad Nép” (népszabadság), „Új Szó”, „Kis Újság”, радиожурналы „Рádió Élet”, „Magyar Rádió”,

„Magyar Rádió és Televízió újság” а также немецкоязычная газета „Pester Lloyd” (утренние и вечерние выпуски).

О содержании русинских передач, транслировавшихся по радиостанции Кашша⁹, практически ничего неизвестно. Сведения об их существовании можно найти в различных провинциальных газетах и в венгерском журнале радиопередач „Rádió Élet” среди зарубежных программ радио Кашша. Первые конкретные данные о содержании русинских передач, а также упоминание имени Э. Балецкого прослеживаются с ноября 1939 года. Нам удалось найти всего три «Передачи для угрорусских слушателей», из которых в одной Э. Балецкий декламировал стихи угрорусских поэтов¹⁰, а в последующих двух прозвучали его произведения «Рассказ о жизни угроруссов» („Elbeszélés a magyar-orosz életéből”)¹¹ и «Приходит Святой Отец Николай» („Jön a Mikulás”)¹². Каждая передача заканчивалась музыкой по грамофонной записи. Как правило, эти радиопередачи повторялись несколько раз.

Фото 11. Сообщение о трансляции радиопрограммы «Передача для угрорусских слушателей», в которой прозвучало произведение Э. Балецкого «Приходит Святой Отец Николай»

Начиная с 1940 года в радиопрограммах указывается все больше и больше сведений о содержании русинских передач. Из трансляций программы «Полчаса левентов», в которых Э. Балецкий принимал участие, нам удалось найти всего лишь пять. В 1940 году Э. Балецкий декламировал стихи известных русинских поэтов-русофилов, таких как Александр Павлович¹³ «Ференцу Деаку» („Deák Ferencnek”)¹⁴ и два

⁹ Кошице – до 1944 официально Кашша (венг. *Kassa*).

¹⁰ См.: RÉ 1939: XI/45; DtR 1939: nov. 12–18; MN 1939: 11/258; AÚR 1939: nov. 12–18.

¹¹ См.: M 1939: okt. 24.

¹² См.: RÉ 1939: XI/50; PH 1939: nov. 12; Nsz 1939: nov. 14; PH 1939: dec. 17; Sz.N 1939: dec.17; 8Ó 1939: dec. 19.

¹³ Александр Павлович (1819–1900) – греко-католический священник, карпаторусинский будитель, поэт, публицист. Свои стихи, фольклорные и

стихотворения Андрея Карабелеша¹⁵ – «В горах» („A havasokon”)¹⁶ и «Божья благодать»¹⁷. В 1941 году в одной из передач прозвучали стихотворения П. Продана¹⁸ «Мы» („Mi”) и Патруса Карпатского¹⁹ «Что такое вера?» („Mi a hit?”)²⁰, а в другой – А. Павловича «Мысли над Маковицким замком» („Gondolat a Makovicaí vár felett”)²¹. Как правило, передачи для допризывников завершались маршем правителя Венгерского государства (1920–1944) Миклоша Хорти или же другими военными венгерскими маршами.

этнографические материалы печатал в русофильских газетах и во львовских журналах. Позже в ужгородской газете «Свѣтъ», в ее наследниках «Новый свѣтъ» и «Карпать». Издавался в духовно-литературном журнале «Листокъ», а также во многих номерах ежегодника «Мѣсяцесловъ». Подробно см.: Поп 2001: 289; Поп 2006: 283; Магочій, Поп 2010: 565–566.

¹⁴ См.: РЕ 1940: XII/23; РН 1940: jan. 5; М 1940: jún. 9.

¹⁵ Андрей Карабелеш (1906–1964) – карпаторусинский поэт русофильского направления, педагог. Уже в студенческие годы опубликовал сборники стихотворений «Избранные стихотворения» (1928), «В лучах рассвета» (1929). В 1932 году в подтверждение своей русской ориентации перешел в православие. Подробно см.: Поп 2001: 194; Поп 2006: 202–203; Магочій, Поп 2010: 308–309. Наставник Э. Балецкого.

¹⁶ См.: РЕ 1940: XII/30; РН 1940: júl.28; М 1940: júl. 28.

¹⁷ См.: РЕ 1940: XII/35.

¹⁸ Петр Продан (1919) – карпаторусинский поэт, педагог. Впервые опубликовал свои стихотворения в конце 30-ых годов в газетах «Русская правда», «Русское слово», «Русский народный голос». Несколько стихотворений П. Продана вошло в Сборник «12» (сборник молодых угро-русских поэтов). В 1942 году подготовил к печати свой первый сборник поэзий «Яблоня», который был издан в Ужгороде. После войны одно время не печатался. Подборки стихов поэта печатались в антологиях «Поэзия Закарпатья 1939–1944 годов» (Пряшев, 1957), «Поэты Закарпатья» (Пряшев, 1965). Его сочинения также опубликовались в сборниках «Вещий огонь» (Ужгород, 1974), «Хуст над Тисой» (Ужгород, 1992) и в антологии «Закарпатская поэзия 20 века» (Ужгород, 2003). Более подробно см.: <http://premiya-ru.eu/index.php?razdel=library&podrazdel=petr-prodan-izbranoje.php&lang=ru>

¹⁹ Андрей Патрус Карпатский (1917–1980) – карпаторусинский прозаик, поэт журналист. Свои студенческие стихи писал на русском языке, публиковал их на страницах издававшегося в Мукачевской гимназии литературного журнала «Наши стремления», в газетах «Наш путь» и «Карпатська правда». В 1937 году издал свой первый сборник стихотворений «Плетью по совѣсти». При жизни издал 10 книг стихов, очерков, переводов, однако умер почти забытым. Подробно см.: Поп 2001: 295–296; Поп 2006: 287; Магочій, Поп 2010: 576–577.

²⁰ См.: РЕ 1941: XIII/6; РН 1941: febr. 7; DtR 1941: febr. 9.

²¹ См.: РН 1941: máj. 9.

Фото 12. Сообщение о трансляции радиопрограммы на русинском языке «Полчаса левентов», в которой прозвучали стихотворения А. Карабелеша

Фото 13. Сообщение о трансляции радиопрограммы на русинском языке «Полчаса левентов», в которой прозвучали стихотворения П. Карпатского

Наиболее обширную информацию нам удалось найти о «Передаче для подкарпатских русинов». В марте 1940 года в рамках передачи прозвучал отрывок из произведения Ивана Полонинского²² «Свидание» („Viszontlátás”)²³, Э. Балецкий с М. Манкович разыграли сцену: разговор между карпаторусинской девушкой и мадьярским солдатом по поводу годовщины освобождения Подкарпатской территории. Э. Балецкий продекламировал также несколько своих произведений, рассказы: «За школьной лавицей» (т.е. партией) („Az iskolai pad mögött”)²⁴ и «Из дневника сельского учителя» („A falusi tanító naplójából”)²⁵. В этом году Э. Балецкий составил несколько передач о карпаторусинской поэзии: «Молодые карпаторусинские поэты» („Fiatall ruszin költők”)²⁶, монтаж из стихотворений своих современников, друзей-писателей И. Горянина²⁷, С. Панько²⁸, В. Горемыки²⁹,

²² Выяснение личности автора подлежит дальнейшему исследованию.

²³ См.: RÉ1940: XII/11; PH 1940: márc. 17–23.

²⁴ См.: RÉ1940: XII/16; ÚjM 1940: VII/88; F 1940: ápr. 26.

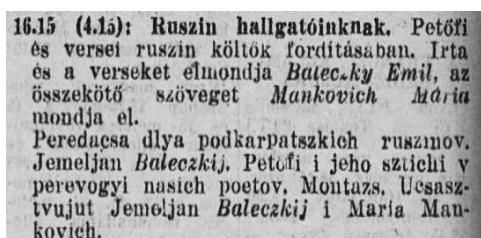
²⁵ См.: RÉ1940: XII/25; NÚ 1940: jún. 23–29.

²⁶ См.: RÉ 1940: XII/21; PH 1940: LXIII/3; F 1940: máj. 26.

²⁷ Иван Горянин – псевдоним карпаторусинского поэта, апостольского экзарха греко-католической общины Чешской Республики Ивана Лявинца (1923–2012). Свою литературную деятельность он начал еще будучи студентом Мукачевской гимназии. В 1940-х годах печатался в газетах «Русский Народный Голос», «Русская правда», в альманахах «12», «Шаги», «Живая струя». В 1942 году издал сборник стихов на русском языке «Страна простацкая». В 2003 году издал в Праге сборник стихов «Цветы на столе», который опубликовался на трех языках: русинском, русском и украинском (Поп 2006: 218–219; ESU 2017).

²⁸ Семен Панько (1920–1976) – поэт, прозаик, журналист, переводчик. Как поэт утвердил себя уже с первого сборника «Мой путь» (1941). Первой поэтической книгой Панька советского периода был сборник «Школа в горах» (1952), адресована юным читателям. В 1962 году вышел в свет роман «Під синіми Бескидами». Больше всего С. Панько известен как переводчик. Переводил

П. Продана³⁰. В октябре из уст Э. Балецкого прозвучала составленная им передача «Петефи и его стихи в переводах карпаторусинских поэтов» („Petőfi és versei ruszin költők fordításában”)³¹. В одной из радиопередач инсценировалась пьеса в одном действии Ивана Задунайского³² «Аквизитор женитьбы» („A házasságszerző”)³³, которую разыграли Э. Балецкий и его друзья по гимназии Мария Манкович, Василий Нискач и Василий Гвоздяк. Радиоинсценировка этой пьесы повторялась и в 1941 году.³⁴ Каждая передача заканчивалась музыкальным блоком, в котором звучали русинские народные песни и мелодии по граммофонной записи.

16.15 (4.15): Ruszin hallgatóinknak. Petőfi és versei ruszin költők fordításában. Irta és a verseket elmondja Balezky Emil, az összekötő szöveget Mankovich Maria mondja el. Peredacsá dlya podkarpatszkich ruszinov. Jemeljan Balezckij, Petőfi i jeho szíchei v perevogyi nasieh poetov. Montazs. Ucsasztvujut Jemeljan Balezckij i Maria Mankovich.

Фото 14. Сообщение о трансляции радиопрограммы «Передача для подкарпатских русинов», в которой прозвучал монтаж Э. Балецкого «Петефи и его стихи в переводах карпаторусинских поэтов»

6.15 (4.15): Ruszin hallgatóknak. 1. Viszontlátás. Párbeszéd egy ruszin leány és egy magyar katona között Kárpátalja visszatéréseinek egyéves évfordulója alkalmából. Irta Poloninszky Iván. Szereplők: Ruszin leány — Mankovich Mária, Magyar katona — Balezky Emil. 2. Ruszin népdalok hanglemezeiről. Peredacsá dlya podkarpatszkich ruszinov. 1. Ivan Poloninszky Szvidanie. Razhovor mezdu podkarpatszkoi gyivocskej i magyaroszkim szoldatom po povodu hodovcsinó oszvobzsdeniye podkarpatszkoi territoriji. Dijsztvujucsije lica: Gyivocska — Maria Mankovich; Magyaroszkj szoldat — Jemelyan Balezckj. 2. Narodnoje piszni

Фото 15. Сообщение о трансляции радиопрограммы «Передача для подкарпатских русинов», в которой прозвучал отрывок из произведения И. Полонинского «Свидание»

прозаические и поэтические произведения с сербского, хорватского, венгерского, чешского и словацкого языков на украинский. Переводил также произведения украинских и русских писателей на венгерский язык. В 1977 году увидел свет посмертный сборник писателя – «Утренняя мелодия». Подробно см.: Поп 2001: 293.

²⁹ Ваня Горемыка – псевдоним карпаторусинского поэта и журналиста русофильского направления Ивана Керчи (1914–1951). И. Керча был организатором литературной жизни в Подкарпатской Руси в 1939–1944 гг., составителем «Библиотеки современных угрорусский писателей» редакции газеты «Русское слово», изданной «Подкарпатским Обществом Наук» (ПОН), сборников «12» (1940), «Живая струя» (1940), «Накануне» (1941). Печатался также под псевдонимами Таня Верховинка, Горькоуст, Юр. Попадюк и под криптонимом ГИК. Подробно см.: Поп 2001: 204–205; Поп 2006: 211; Магочій, Поп 2010: 330–331.

³⁰ См.: RÉ 1940: XII/48; Nsz 1940: 68/272; Nsz 1940: 68/272.

³¹ См.: RÉ 1940: XII/43; ML 1940: IX/230; F 1940: okt. 27; ML 1940: okt. 26.

³² Кто скрывается за псевдонимом И. Задунайского, раскрыть не удалось.

³³ См.: PH 1940: LXIII/138; PH 1940: márc. 17–23.

³⁴ См.: RÉ 1941: XII/25; E 1941: LXII/143; Pén 1941: jún. 26; PH 1941: LXIII/138.

17.15 (5.15): Ruszin hallgatóinknak. 1. Horjanon, Panykov, Horemóka és Prodan verseiből előad Balczky Emil. 2. Simonyiné Goh Klára hegedül zongorakisérettel. — a) Régi ruszin népdalok; b) Plotónyi: Szerenád. Peredacs dlya podkarpatszkih ruszinov. 1. Iz sztichotvorenij I. Horjanina, Sz. Panykova i V. Horemóki P. Prodana deklamitujet Jemeljan Balczki. 2. a) Drevnije melodiji Podkarpatszkih ruszinov; b) Plotenyi: Szerenád. Na Skripki ihrajat Klara Groh.

Фото 16. Сообщение о трансляции радиопрограммы «Передача для подкарпатских русинов», в которой прозвучали стихотворения И. Горянина, С. Панько, В. Горемыки и П. Продана

10.00 Hírek.
10.20 Ruszin ifjúsági előadás. Az iskolai pad mögött. Irta Balczky Emil.

Фото 18a. Сообщение о трансляции радиопрограммы «Передача для подкарпатских русинов», в которой Э. Балецкий продекламировал свой рассказ «За школьной лавицей»

4.15: Ruszin hallgatóinknak. A házasságszerző. Vigjáték egy felvonásban. Irta Zadunajszki Iván. Közreműködik Balczky Emil, Mankovich Mária, Nizskács László és Grozgyák László.

Фото 17. Сообщение о трансляции радиопрограммы «Передача для подкарпатских русинов», в которой инсценировалась пьеса И. Задунайского «Аквизитор женитьбы»

BUDAPEST II.

18.05—18.30 (6.05—6.30): Ruszin hallgatóinknak. 1. Balczky Emil: A falusi tanító naplójából. Elbeszélés. 2. Hanglemezek. Peredacs dlya podkarpatszkih ruszinov. 1. Jemeljan Balczki: Iz dnevnika szelyszakho utesitelya. Raszszakaz. 2. Muzika po gramofonnoj zapiszi.

Фото 18б. Сообщение о трансляции радиопрограммы «Передача для подкарпатских русинов», в которой Э. Балецкий продекламировал свой рассказ «Из дневника сельского учителя»

1941 год Э. Балецкий начал с передачи, в которой продемонстрировал новый сборник мукачевской литературной школы «Живая струя» („A fiatal ruszin költők új almanachja”)³⁵. На протяжении этого года Э. Балецкий составил целый цикл передач, в которых он декламировал радиослушателям произведения карпаторусинских писателей, а также и свои, например, «Цуравый Мишо» („Misa a vándor”)³⁶. Кроме этого, Э. Балецкий представил и доклад о венгерском писателе Михеае Бабиче.³⁷ Также нам удалось найти сведения о существовании дальнейших радиопередач 1941 года с участием Э. Балецкого. Однако, к сожалению, без определенной информации. Известно лишь, что в них декламировались стихотворения³⁸ и рассказы³⁹ карпаторусинских писателей.

³⁵ См.: RÉ 1941: XIII/5; Pén 1941: febr. 6.

³⁶ См.: RÉ 1941: XIII/34; E 1941: LXII/195.

³⁷ См.: RÉ 1941: XIII/45; PN 1941: nov.13; PH 1941: LXIII/138.

³⁸ См.: RÉ 1941: XIII/4; DtR 1941: márc. 2–8; Pén 1941: jan. 28; PLr 1941: aug. 28; PLe 1941: aug. 28; PH 1941: LXIII/49.

16.15 (4.15): Ruszin hallgatónknak. A fiatal ruszin költők új almanachja. Az összekötő szöveget Mankovich Mária, a verseket Balezky Emil mondja el. Peredacs a dlya podkarpatszkich ruszinov. Jemelyen Balezckij: Zsivaja sztuka — novőj szbornik minkaesevszkoj literaturnoj skolo. Uesasztvujut; Mari Mankovich i Jemelyan Balezckij.

Фото 19. Сообщение о трансляции радиопрограммы «Передача для подкарпатских русинов», в которой Э. Балецкий продемонстрировал новый сборник мукачевской литературной школы «Живая струя»

16.15 (4.15): Ruszin hallgatónknak. 1. Balezky Emil: Misa, a vándor. Elbeszélés. 2. Eugén Stepat ruszin népdalokat játszik harmonikán. Peredacs a dlya podkarpatszkies ruszinov. 1. Jemeljan Balezckij: Curavőj Miso. — Razszkaz. 2. Narodnő piszni podkarpatszkies ruszinov na jarmoski iszpolnit Jevgenij Sztepat.

Фото 20. Сообщение о трансляции радиопрограммы «Передача для подкарпатских русинов», в которой Э. Балецкий продекламировал свой рассказ «Цуравый Мишо»

16.15 (4.15): Ruszin hallgatónknak. 1. Babits Mihály. Balezky Emil előadása. 2. Eugen Stepat ruszin népdalokat ad elő harmonikán. Peredacs a dlya podkarpatszkich ruszinov. 1. Micháil Babits. Doklád Jemeljáná Balezckoho. 2. Jevgenij Sztepat ná hármoski iszpolnit národni pisznyi.

Фото 21. Сообщение о трансляции радиопрограммы «Передача для подкарпатских русинов», в которой Э. Балецкий представил доклад о венгерском писателе Миахе Бабице

Изучая довольно скудные сведения о карпаторусинских радиопрограммах 40-х годов прошлого века, мы были поражены музыкальной эрудицией молодого Э. Балецкого. Со временем хорошо овладев сценарным мастерством, он старался как можно ярче разнообразить свои передачи, глубже раскрыть перед слушателями широкую палитру малоизвестного культурного наследия своей Родины. Наряду с представлением художественной литературы, Э. Балецкий уделял большое внимание и колоритной музыке карпаторусинов. Вышедший из семьи железнодорожника, выросший в провинции юный поэт и сценарист за довольно короткое время сумел завести знакомство и дружеские отношения со многими известными музыкантами и актерами

³⁹ См.: RÉ 1941: XIII/15; Pén 1941: ápr. 24; PH 1941: LXIII/37.

того времени. В репертуаре радиопередач Э. Балецкого вместе с народными песнями звучали также и классические обработки карпаторусинских мелодий. Во время исследований сильное впечатление произвели на нас исполнители, которых Э. Балецкий неоднократно приглашал в свои программы. В музыкальном блоке звучали старинные народные песни под гармошку и балалайку в исполнении знаменитого в то время музыканта Евгения Степата⁴⁰. В программах часто можно было услышать произведения Нандора Плотени⁴¹ в исполнении выдающейся скрипачки Клары Шимонине Грох⁴² и др.

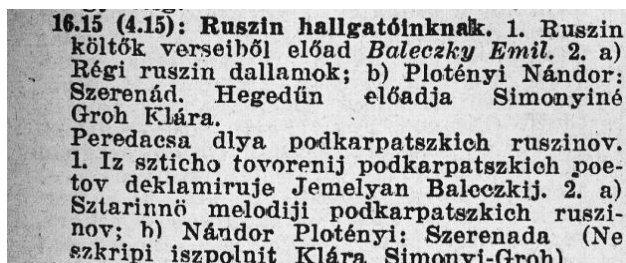

Фото 22. Сообщение о трансляции радиопрограммы «Передача для подкарпатских русинов», в которой прозвучали произведения Нандора Плотени в исполнении выдающейся скрипачки Клары Шимонине Грох

⁴⁰ Евгений Степат [Eugén Stepat] (1907–1984) – один из самых известных русских военнопленных, бежавших от коммунистической революции в Венгрию. Родившийся в Латвии талантливый музыкант отлично выучил венгерский язык и за короткое время организовал два ансамбля: один джазовый, а другой под названием «Балалайка», с которым часто выступал по Венгерскому радио и успешно снимался в венгерских фильмах. Работал композитором в театре на площади Бетлен в Будапеште. Написал музыку к одному из самых популярных спектаклей того времени «Тимоша, солдат царской армии» („Tímósa, a cár katonája“). Был художником по костюмам и участвовал в звуковом оформлении венгерских фильмов «Топринская свадьба» („Toprini nász“) 1939 г., «Пишта Данко» („Dankó Pista“) 1941 г. В 1947 году эмигрировал в Америку.

⁴¹ Нандор Плотени [Plotényi Nándor] (1844–1933) – известный европейский скрипач-виртуоз, пианист, композитор и педагог. Ученик всемирно выдающихся композиторов и музыкантов – Эде Ремени и Ференца Листа. Часто гастролировал по Европе со своими наставниками, а также принимал их у себя в своем имении в Великих Лазах (Подкарпатье). Один из основоположников первой музыкальной школы в Ужгороде (1927), организатор различных хоров. См.: Кумгир-Новак.

⁴² Клара Шимонине Грох [Simonyné Gróh Klára] (1903–2002) – известная в то время в Европе скрипач и композитор. Часто выступала по радио, давала благотворительные концерты. Лауреат золотой медали Миланской ассоциации Circolo Dell'Amici. См. еще: Bozzay 1931: 381; Bieliczkyne Búzás: 123–124.

Фото 23. Клара Шимонине Грох.

Имиджевая фотография из радиожурнала „Rádióélet” (26.02.1942)

Фото 24. Евгений Степат. Кадр из кинофильма «Вниз по склону» (1943 г.)

В 1942–1943 годах Э. Балецкий продолжает вести цикл передач стихотворений карпаторусинских поэтов. В эти годы выходит в эфир программа под названием «Верховина в песнях и стихах» („Verchovina dalokban és versekben”)⁴³ и доклад Э. Балецкого о переводах в русинской литературе⁴⁴, а также продолжается цикл «Из стихотворений карпаторусинских поэтов» („Ruszin költők verseiből”)⁴⁵. Транслируются доклады о первом карпаторусинском историке «Оаникии Базиловиче» („Bazilovics Joanicról”)⁴⁶, «Наша [т.е. карпаторусинская. – М.Л.] довоенная журналистика» („A háború előtti ruszin sajtó”)⁴⁷, «Письменная литература и фольклор» („Az irodalom és néprajz”)⁴⁸. Прозвучали литературно-музыкальные радиомонтажи «Праздник на Гуцульщине» („Búcsú a huculoknál”)⁴⁹, «Полоняньски баллады» (стихи, проза, музыка) („Havasi balladák”)⁵⁰, «Осень на сели» („Ősz a falun”)⁵¹ и «Спомин с лега. Прогулка над Дунаем» („Egy nyári élmény. Kirándulás a Dunán”)⁵². В летних

⁴³ См.: Pén 1942: máj. 21; PH 1942: LXIII/138; NS 1942: máj. 21; RÉ 1942: XIV/12.

⁴⁴ См.: RÉ 1942: XIV/30.

⁴⁵ См.: RÉ 1942: XIV/12; RÉ 1942: XIV/15; RÉ 1942: XIV/24; RÉ 1942: XIV/42; RÉ 1942: XIV/50; Pén 1942: máj.28; PH 1942: LXIII/138; PH 1943: LXV/138; PH 1943: LXV/102.

⁴⁶ См.: PH 1942: LXIII.138; RÉ 1943: XV/6.

⁴⁷ См.: AÚR 1943: márc. 13; RÉ 1943: XV/10.

⁴⁸ См.: RÉ 1943: XV/17; Ú 1943: ápr. 23.

⁴⁹ См.: RÉ 1942: XV/13; RÉ 1943: XV/31; AÚR 1943: ápr. 3; AÚR 1943: aug. 5.

⁵⁰ См.: RÉ 1943: XV/36; PH 1943: LXV/102.

⁵¹ См.: RÉ 1943: XV/40; NÚ 1943: okt. 7.

⁵² См.: RÉ 1943: XV/45.

передачах Э. Балецкий дважды принял участие в литературно-музыкальных программах своего земляка, товарища по гимназии В. Нискача, в передаче «Вечер» („Este”)⁵³ и «Коль славен наш Господь» („Dicsőséges Istenünk”)⁵⁴, в которых декламировал религиозные стихи. В одну из своих программ Э. Балецкий пригласил своего соотечественника, оперного певца Эндре Задора⁵⁵ для исполнения обработок русинских народных песен своего брата – знаменитого композитора Подкарпатя Дезидерия (Дежё) Задора⁵⁶.

17 (5): Ruszin hallgatóinknak: I. »Bücsü a huculoknál.« Balczky Emil előadása. II. Ruszin népdalok. Harmónikán előadja Szeptat Jenő. Peredacsza dlya podkarpatszkih ruszinov: I. Emil Balczky: Prazdnik na Huculcsiny. Doklad. II. Naročnyj pisznyj podkarpatszkih ruszinov na harmoski iszpvonity Jenő Szeptat.

Фото 25. Сообщение о трансляции радиопрограммы «Передача для подкарпатских русинов», в которой прозвучал литературно-музыкальный радиомонтаж «Праздник на Гуцульщине»

17 (5): Ruszin hallgatóinknak: I. rész: Balczky Emil ruszin költők verseiből ad elő. II. rész: Zádor Endre ruszin népdalokat énekel, Zádor Dezső feldolgozásában. Peredacsza dlya podkarpatszkih ruszinov: I. Z. sztichotverenij ruszjkih poetov deklamiruje Emil Balczky. II. Ruszjki narodnyi pisznyj v ebrabotki Dezső Zádora iszpvonity Endre Zádor.

Фото 27. Сообщение о трансляции радиопрограммы «Передача для подкарпатских русинов», в которой в исполнении оперного певца Эндре Задора прозвучали обработки русинских народных песен знаменитого композитора Дезидерия (Дежё) Задора

16.15 (4.15): Ruszin hallgatóinknak. Ősz a falun... (Vers, próza, zene). Összeállította Balczky Emil. Peredacsza dlya podkarpatszkih ruszinov: Ősziny na szeli (proza, sztichi, muzőka). Zlozasty Emil Balczky.

Фото 26. Сообщение о трансляции радиопрограммы «Передача для подкарпатских русинов», в которой прозвучал литературно-музыкальный радиомонтаж «Осень на селе»

17 (5): Ruszin hallgatóinknak: Dicsőséges Istenünk. Vallásos versek és egyházi zene. Összeállította Niszkács László. A verseket elmondja Balczky Emil; Peredacsza dlya podkarpatszkih ruszinov: Kolj szlávén nás Hoszpodj. Religioznyj sztichi i cerkovnyj pisznyj Szeszteviv László Niszkács. Sztichi prodeklamuje Emil Balczky.

Фото 28. Сообщение о трансляции радиопрограммы «Передача для подкарпатских русинов», в которой Э. Балецкий декламировал религиозные стихи

⁵³ См.: RÉ 1943: XV/27.

⁵⁴ См.: RÉ 1943: XV/34; NS 1943: XXXV/165; NÚ 1943: aug. 24.

⁵⁵ См.: RÉ 1943: XV/7.

⁵⁶ Дезидерий (Дежё) Задор [Zádor Dezső] (1912–1985) – пианист, органист, дирижер, композитор, педагог. Глубоко изучал карпаторусинский музыкальный фольклор, организовал несколько экспедиций, во время которых им было записано свыше 300 народных песен, коломыек, коляд, обрядовых напевов. Впоследствии часть из этого архива была опубликована им в сборнике «Народные песни подкарпатских русинов» (Унгвар, ПОН, 1944). Он считается одним из основателей Подкарпатской композиторской школы. Подробно см.: Поп 2001: 175–176; Поп 2006: 189; Магочій, Поп 2010: 235–236.

Из передач 1944 года нами было найдено всего две передачи Э. Балецкого, это: «Из стихотворений русинских поэтов» („Ruszin költők költeményeiből”)⁵⁷ и «Лето в русинской поэзии» („A nyár a ruszin költészetben”)⁵⁸.

1945 год являлся переломным годом в жизни Э. Балецкого. В этом году его голос перестал звучать по радио. С этого года не стало существовать Э. Балецкого как талантливого, полного сил и надежд молодого русинского поэта.

С 1946 года на волнах Венгерского радиовещания, а также и на полосах радиожурналов появился «новый» Э. Балецкий, который занимал солидный пост в радиокомитете Венгерского радио и уже преподавал в университете.

Фото 29. Э. Балецкий. Имиджевая фотография из радиожурнала „Rádióélet” (12.11.1946)

За этот год нам удалось найти сведения о четырех передачах, редактором которых являлся Э. Балецкий. Это программа об Алле Тарасовой, одной из самых выдающихся актрис театра и кино начала советского периода⁵⁹. Остальные связаны с литературой: А. Фадеев «Молодая гвардия» (Alekszandr Fagyjejev „Az ifjú gárda”)⁶⁰, К. Паустовский «Далёкие годы» (Konsztantin Pausztovszkij

⁵⁷ См.: RÉ 1944: XVI/24; PH 1944: jun. 20.

⁵⁸ См.: PH 1944: jul. 13.

⁵⁹ См.: MR 1946: II/10.

⁶⁰ См.: MR 1946: II/34; D-PM 1946: aug. 29.

„Gyermekeim”)⁶¹, также доклад «Как работал Л. Толстой?» („Hogyan dolgozott Tolsztoj?”)⁶². (См. Приложение № 1).

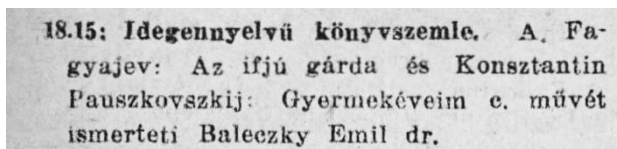

Фото 30. Сообщение о трансляции радиопрограммы «Книжное обозрение. Иностранная литература», в которой Э. Балецкий представил произведения А. Фадеева и К. Паустовского

В тематике радиопередач 1947 года ощутимо, как Э. Балецкий пытался балансировать между передачами «для души» и передачами для партии. В феврале, к 110-летию со дня смерти А. Пушкина⁶³, Э. Балецкий составил обширную вечернюю передачу о поэте. (См. Приложение № 2) В апреле – исполнил партийный долг, составив сценарий программы под названием «Значительный этап в венгерско-советских культурных отношениях» („A magyar-szovjet kultúrkapcsolat jelentős állomása”)⁶⁴. Летом вернулся к русской любовной лирике и выпустил передачу «Ты и Вы» (русские стихотворения о любви) („Te és Ön”)⁶⁵. В репертуаре радиовещаний Э. Балецкого этого года особое внимание было уделено произведениям М. Горького⁶⁶. В сентябре – транслировалась его передача «Памяти Гончарова» („Emlékezés Goncsarovra”)⁶⁷, а в ноябре – «От штурма Зимнего дворца до взятия Берлина» („A Téli Palota ostromától Berlin bevételéig”)⁶⁸.

Весьма разнообразными были радиопередачи за 1948 год. Одной из самых насыщенных трансляций является «Польский вечер» („Lengyel est”)⁶⁹ (стих, новелла, музыка) при соучастии известных венгерских актеров театра и кино Хильды Гобби и Арпада Лехотаи. На полосах радиогазет этой программе было предоставлено отдельное рекламное место.

⁶¹ См.: MR 1946: II/45; MR 1946: II/34; V 1946: nov.8; MN 1946: II/253; Népsz. 1946: nov. 13; D-PM 1946: aug. 29.

⁶² См.: MN 1946: II/276.

⁶³ См.: MR 1947: III/6; V 1947: febr. 10.

⁶⁴ См.: MR 1947: III/14.

⁶⁵ См.: MR 1947: III/28; V 1947: jul. 15.

⁶⁶ См.: SzN 1947: V/131; V 1947: jun. 13.

⁶⁷ См.: MR 1947: III/39; Nsz 1947: szept. 20.

⁶⁸ См.: MR 1947: III/46.

⁶⁹ См.: Úsz 1948: jan. 29; SzN 1948: VI/212; Nsz 1948: 76/19.

Фото 31–32. Рекламы радиопрограммы Э. Балецкого «Польский вечер»

В этом году Э. Балецкий уделил особое внимание и передачам о русской литературе, например: «Памяти Николая Некрасова» („Emlékezés Nyikoláj Nyekrászovra”)⁷⁰, «М. Горький и венгры» („Gorkij és magyarok”)⁷¹, «М. Горький и литература» („Gorkij és az irodalom”)⁷², «Великие русские философы» („Nagy orosz bölcselők”)⁷³. В радиовещаниях были представлены отрывки из пьесы «Нашествие» Л. Леонова (Leonid Leonov „Invázió”)⁷⁴, произведение (?) Кошелева⁷⁵ «Ленин и крестьянство» („Lenin és a parasztság”)⁷⁶, М. Горького «Дело Артамоновых» (Maxim Gorkij „Az Artamonovok”)⁷⁷. В серии радиопередач «Голос века. Антология советских писателей» („Századunk hangja. Irodalmi antológia”) Э. Балецкий представил творчество К. Симонова⁷⁸ и К. Паустовского⁷⁹. В последней приняли участие известные в то время венгерские актеры такие, как Лилла Микеш, Янош Балаж, Тивадар Хорват, Ференц Тараи. С сентября начал выходить в эфир цикл общеобразовательных передач под названием «Свободный университет радиовещания» („A rádió szabadegyeteme”). Э. Балецкий был редактором лекций по русской литературе. Для этой цели он написал четыре доклада: 1. «Киевская эпоха» („A kievi korszak”); 2.

⁷⁰ См.: MR 1948: IV/1.

⁷¹ См.: Úsz 1948: márc. 3; Nsz 1948: 76/49; V 1948: 828.

⁷² См.: SzN 1948: VI/65.

⁷³ См.: SzN 1948: VI/18.

⁷⁴ См.: SzN 1948: VI/71.

⁷⁵ Возможно, здесь произошла опечатка в имени автора статьи, которой воспользовался Э. Балецкий. По всей вероятности, речь идет о статье В. В. Кураева «Ленин и крестьянство» (Кураев 1924: 117–118).

⁷⁶ См.: MR 1948: IV/16.

⁷⁷ См.: SzN 1948: VI/18.

⁷⁸ См.: V 1948: 894.

⁷⁹ См.: MR 1948: IV/ 46; SzN 1948: VI/261.

«Литература III. Рима» („A harmadik Róma irodalma”); 3. «Западное влияние» („Nyugati hatások”); 4. «Лже-классики» („Álklasszikusok”)⁸⁰.

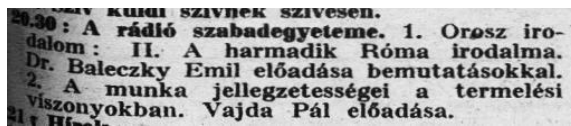

Фото 33. Сообщение о трансляции общеобразовательной радиопрограммы «Свободный университет радиовещания». Доклад Э. Балецкого «Литература III. Рима»

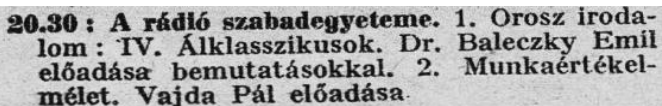

Фото 34. Сообщение о трансляции общеобразовательной радиопрограммы «Свободный университет радиовещания». Доклад Э. Балецкого «Лже-классики»

В 1949 году продолжается цикл передач о М. Горьком⁸¹. Э. Балецкий принимает участие в серии радиовещаний «Великие рассказчики» („Nagy elbeszélők”), где обнародует свои переводы произведений В. Гаршина «Сигнал» („A bakter”)⁸² и К. Паустовского «Смерть отца» („Édesapám halála”)⁸³. Упомянутые в радиогазетах переводы Э. Балецкого являются новизной среди известных нам сведений о переводческой деятельности ученого слависта. Конечно же, ввиду того, что эти программы были предназначены для широкой общественности Венгрии, не опускается возможность и ошибки наборщика радиопресссы⁸⁴. Достоверность этих сведений требует дальнейших

⁸⁰ См.: MR 1948: IV/42; MR 1948: IV/ 44; MR 1948: IV/ 46; 1948: IV/51; SzN 1948: VI/214; SzN 1948: VI/238; SzN 1948: VI/250.

⁸¹ См.: KÚ 1949: jún.16; SzN 1949: VII/138.

⁸² См.: MR 1949: V/19.

⁸³ См.: MR 1949: V/14.

⁸⁴ Согласно нашим исследованиям, произведение В. Гаршина «Сигнал» („Vészjelző”) впервые было переведено на венгерский язык Йожефом Шармаи и опубликовано в 1893 году в 4-м томе серии литературных произведений «Венгерский Декамерон–Зарубежные писатели» („Magyar Dekameron–Külföldi írók” 1–5-kötet. Budapest, 1893). В ходе работы мы обнаружили отрывок из анонимного перевода произведения «Сигнал» („Vészjelző”) В. Гаршина в газете венгерских железнодорожников „A magyar vasutas” за 1905 год. Однако эти сведения не дают нам повода полностью опровергнуть версию о том, что ученый-славист мог создать и свой перевод. Что касается перевода произведения русского советского писателя К. Паустовского «Смерть отца» („Az édesapám halála”), то в этом вопросе нам не удалось найти никаких сведений. Известно, что Э. Балецкий был большим поклонником творчества

исследований по переводческой деятельности Э. Балецкого. В этом же году он составил литературно-музыкальную передачу «На расцвете болгарской литературы: Кирилл и Мефодий» („A bolgár irodalom hajnalán. Cyrill és Method ünneplése”)⁸⁵ и программу «Место А. Пушкина в мировой литературе» („Alexander Puskin helye a világirodalomban”)⁸⁶.

Фото 35. Сообщение о трансляции радиопередачи «На расцвете болгарской литературы: Кирилл и Мефодий»

В февральской передаче 1950 года Э. Балецкий ознакомил радиослушателей с художественными переводами произведений В. Ленина, Н. Некрасова, М. Лермонтова, А. Пушкина, А. Блока, С. Есенина, Ф. Тютчева, Н. Тихонова, К. Симонова, В. Маяковского на венгерский язык в интерпретации известного писателя и переводчика Гейзы Кепеша („A szabadság magvetői. Képes Géza műfordításai”)⁸⁷. В течение этого года он составил ряд передач о польской литературе: две программы «Памяти Адама Мицкевича» („Megemlékezés Mickiewics Ádámról”)⁸⁸ и о «Польском поэте и драматурге эпохи романтизма Юлиуше Словацком» („Slowacki, lengyel költő”)⁸⁹, на которой вновь выступила Хильда Гобби. По радио прозвучали также передачи о Н. Некрасове⁹⁰, о Л. Толстом⁹¹, повторилась программа «М. Горький и венгры»⁹² („Maxim Gorkij és a magyarok”) и вышла новая – под названием «Данте социализма» („A szocializmus Dantéja”)⁹³, а также

К. Паустовского. Вероятно, это произведение могло затронуть Э. Балецкого еще и потому, что отец известного писателя был также железнодорожником, как и его. Первые переводы на венгерский язык рассказов К. Паустовского появились в 1948 году, это: «Босые Одиссеи» („Meztlábos Odisszeuszok”) Амалии Штейнер, «Кара-Бугас» („Kara-Bugaz”) Яноша Федора.

⁸⁵ См.: MR 1949: V/21; SzN 1949: VII/116.

⁸⁶ См.: MR 1949: V/23; KÚ 1949: jún.16; SzN 1949: VII/128.

⁸⁷ См.: MR 1950: VI/6.

⁸⁸ См.: MR 1950: VI/20; MR 1950: VI/46.

⁸⁹ См.: MR 1950: VI/34.

⁹⁰ См.: Nsz 1950: 78/74.

⁹¹ См.: MR 1950: VI/43.

⁹² См.: MR 1950: VI/7.

⁹³ См.: MR 1950: VI/23.

монтаж «Советские писатели и поэты о Шандоре Петефи» („Szovjet írók és költők Petőfiről”)⁹⁴. Увлекательным является радиовещание «Гомер XX века» („A XX. század Homérosza. Szulejmán Sztálszkij”)⁹⁵, в которой Э. Балецкий ознакомил слушателей с творчеством одного из крупнейших дагестанских поэтов XX века Сулеймана Стальского. (См. Приложение № 3; 4).

17.40: »Fénnyel átszótt ritmusok.«
FJODOR TYUCSEV költeményei. Összeállította: Balezky Emil.

Фото 36. Сообщение о трансляции радиопередачи «Пронизанные светом ритмы», в которой Э. Балецкий ознакомил слушателей с творчеством Ф. Тютчева

16.50: A XX. század Homérosza. Szulejmán Sztálszkij költészete. Összeállította Balezky Emil.

Фото 37. Сообщение о трансляции радиопередачи «Гомер XX века», в которой Э. Балецкий представил творчество дагестанского поэта Сулеймана Стальского

В 1951 году Э. Балецкий продолжает знакомить радиослушателей с биографией и творчеством М. Горького⁹⁶, М. Салтыкова-Щедрина⁹⁷, Н. Некрасова⁹⁸, Н. Добролюбова⁹⁹ и А. С. Пушкина¹⁰⁰. (См. Приложение № 5; 6; 7). Вероятно, в этом году впервые прозвучали по Венгерскому радио и стихи известного украинского поэта Т. Шевченко¹⁰¹. (См. Приложение № 8).

Тематику украинской поэзии Э. Балецкий продолжает и в 1952 году в передаче «На берегу клочущего Днепра» („A zugó Dnyergr partján”)¹⁰². В этом году он еще больше расширяет спектр радиовещаний о славянской литературе программой о советско-белорусской поэзии под названием «На земле горных ручьев» („A csobogó források földjén”)¹⁰³. Конечно же, и в этом году Э. Балецкий выпускает ряд передач о русской литературе, например: «Памяти А. Герцена. 140 лет со дня рождения»¹⁰⁴ („Alekszander Herzen.

⁹⁴ См.: MR 1950: VI/9.

⁹⁵ См.: MR 1950: VI/47.

⁹⁶ См.: MR 1951: VII/4; MR 1951: VII/24.

⁹⁷ См.: MR 1951: VII/3.

⁹⁸ См.: MR 1951: VII/1; Nsz 1951: 79/51.

⁹⁹ См.: MR 1951: VII/47.

¹⁰⁰ См. MR 1951: VII/16.

¹⁰¹ См.: MR 1951: VII/9; MR 1951: VII/25.

¹⁰² См.: MR 1952: VIII/21; Nsz 1952: 80/123.

¹⁰³ См.: MR 1952: VIII/28.

¹⁰⁴ См.: MR 1952: VIII/13.

Megemlékezés születésének 140. évfordulóján”), «Юмористические и сатирические стихотворения А. Пушкина» („Puskin humoros és szatirikus versei”)¹⁰⁵ и «Гоголь в Венгрии» („Gogol Magyarországon”)¹⁰⁶.

На полосах радиожурналов за 1953 год нам удалось найти всего лишь три передачи, автором которых был Э. Балецкий. Это радиомонтажи со стихотворениями Т. Шевченко «Я боролся за вас!» („Értetek csatáztam!”)¹⁰⁷ и Ф. Тютчева «Пронизанные светом ритмы» („Fénnyel átszótt ritmusok”. Fjodor Tyütsev költeményei)¹⁰⁸ и передачу о Л. Толстом („Ljev Tolsztoj és hatása”)¹⁰⁹. (См. Приложение № 9).

Как показало исследование, последние программы, которые подготовил Э. Балецкий, прозвучали на Венгерском радио в 1954 году. Это передачи «Великая дружба. К 300-летию присоединения Украины к России» („A nagy barátság. Háromszáz éve csatlakozott az Ukrajna az Oroszországhoz”)¹¹⁰, «Каменяр» – поэзия И. Франко („A sziklatörő” Iván France (sic!))¹¹¹. Также найдены сведения о редакторской деятельности Э. Балецкого в литературной программе Венгерского радиовещания «Обозрение» („Kilátó”)¹¹².

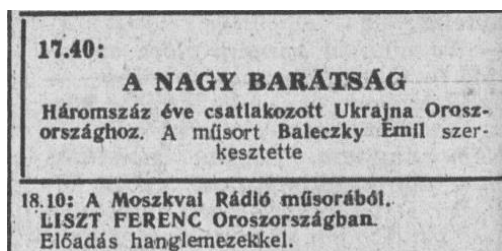

Фото 38. Сообщение о трансляции радиопередачи «Великая дружба. К 300-летию присоединения Украины к России»

Фото 39. Сообщение о трансляции литературной радиопрограммы «Обозрение»

¹⁰⁵ См.: MR 1952: VIII/52.

¹⁰⁶ См.: MR 1952: VIII/26.

¹⁰⁷ См.: Nsz 1953: 81/59.

¹⁰⁸ См.: MR 1953: IX/51.

¹⁰⁹ См.: MR 1953: IX/1.

¹¹⁰ См.: MR 1954: X/3.

¹¹¹ См.: Nsz 1954: 82/304.

¹¹² См.: MR 1953: X/4.

15.50: »A zúgó Dnyeper partjain...«
Baleczky Emil összeállítása az ukrán költészetéről. Közreműködők: Gábor Miklós, Gáti József, Kovács János, Szentpál Monika és Szórényi Eva Kossuth-díjas. Rendező: Lányi Andor.

Фото 40. Сообщение о трансляции радиопередачи «На берегу kloчочущего Днепра», в которой Э. Балецкий представил украинскую поэзию

11.30: A csobogó források földjén.
Baleczky Emil összeállítása a szovjet-bjelorussz költészetéről.

Фото 41. Сообщение о трансляции радиопередачи «На земле горных ручьев», в которой Э. Балецкий представил белорусскую поэзию

Последний раз с именем Э. Балецкого мы встретились на полосах журнала Венгерского радио и телевидения за 1965 год. В этом номере опубликовалась статья Ласло Далоса, в которой упоминается Э. Балецкий в связи с переводом рассказа его любимого писателя К. Паустовского („Egy rajongás történetéből”)¹¹³. (См. Приложение № 10).

Во время исследований, к сожалению, нам не удалось найти ни одной записи с выступлением Э. Балецкого, так как архив Венгерского радио, который находился у Цепного моста в Будапеште, крупно пострадал во время Второй мировой войны и окончательно пропал в результате венгерского восстания 1956 года. Однако есть надежда, что в архиве Венгерского теле- и радиовещания сохранилось несколько последних сценариев передач Э. Балецкого. Наличие в архиве программных вещаний подлежит дальнейшему исследованию.

Открывая новую страницу биографии известного ученого слависта и талантливого карпаторусинского поэта, мы узнали до сих пор неизвестного нам «нового» Э. Балецкого – декламатора, ведущего и сценариста радиопередач. Благодаря незаурядной личности Э. Балецкого, в то же время пролился свет и на многие другие темы, о которых доньше было мало или вовсе не известно. Надеемся, что собранные в этой статье материалы послужат опорой для дальнейшего изучения таких тем, как карпаторусинская литература, карпаторусинское радиовещание, история русских и украинских радиопередач в Венгрии, а также история переводов русских, украинских и белорусских литературных произведений на венгерский язык.

¹¹³ См.: RTV 1965: X/44.

СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ

AÚR = Az Újság Rádiója	NÚ = Nemzeti Újság
DKPN = Délmagyarország keresztény politikai napilap	PéN = Pécsi Napló
D-PM = Dél-Pest Megye	PH = Pesti Hírlap
DtR = Dunántúl Rádiója	PLe= Pester Lloyd (esti kiadás)
E = Ellenzék	PLr = Pester Lloyd (reggeli kiadás)
F = Függelenség	PN = Pesti Napló
KÚ = Kis Újság	SzN = Szentesi Napló
M = Magyarország	RÉ = Rádió Élet
ML = Magyar Lapok	RK = Rusínske kalendárium
MaN = Makói Népiújság	SzNe = Szabad Nép (népszabadság)
MN = Magyar Nemzet	Ú = Újság (szabadelví napilap)
MR = Magyar Rádió	ÚjM = Új Magyarország
Népsz = Népszabadság	V = Világ
Nsz = Népszava	Úsz = Új szó
NS = Nemzeti Sport	8Ó = 8 Óraiújság

РУКОПИСИ

Балецкий Э., Дневник 1935–1936 гг.

ЛИТЕРАТУРА

- Барань Є. 2014. *Еміль Балецький – дослідник східнослов'янських говорів Угорщини*. TeKa Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturalnych 9. Lublin. С. 16–23.
- Барань Є. 2018. *Еміль Балецький – дослідник української мови (до 100-річчя від дня народження)*. Українська мова № 4. С. 150–161.
- Дуличенко А. 2008. *Письменность и литературные языки Карпатской Руси (XV–XX вв.)*. Ужгород.
- Капраль М. 2000. *Эмил Балецкий на страницах ужгородской периодики (1939–1944)*. Studia Russica 18. Budapest. С. 369–374.
- Капраль М. 2001. *Неизвестный Эмил Балецкий. По материалам подкарпатской периодики 1939–1943 гг.* Вестник филиала Института русского языка им. А. С. Пушкина, № 15. Будапешт. С. 28–40.
- Капраль М. 2009. *У истоков «русскости» Эмиля Балецкого («Школьная хроника» села Чинадиево» (1920–1938 гг.))*. Studia Russica 23. Budapest. С. 10–20.
- Магочій П. Р., Поп І. 2010. *Енциклопедія історії та культури Карпатських русинів*. Ужгород; Видав. В. Падяка.
- Петер М. 1981. *Эмил Балецкий (1919–1981)*. Studia Russica IV. Budapest. С. 399–401.
- Поп И. 2001. *Энциклопедия Подкарпатской Руси*. Ужгород; изд. Падяка.

- Поп И. 2006. *Энциклопедия Подкарпатской Руси*. Ужгород: изд. Carpatho-russian ethnic research center USA. Карпато-русский этнологический исследовательский центр США.
- Хадрович Л. 1980. *Эмилю Балецкому 60 лет*. *Studia Slavica Hung.* 26. Budapest. С. 230–232.
- Bozsay Klára 1931. *Magyar asszonyok lexikona*. Budapest, 1931.
- Fedinec Csilla, Vehes Mikola 2010. *Kárpátalja 1919–2009. Történelem, politika, kultúra*. Argumentum MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete.
- Fodor András 1991. *A Kollégium. Napló (1947–1950)*. Budapest: Magvető Könyvkiadó.
- H. Tóth Imre 1980. *Baleczky Emil köszöntése*. *Studia Russica III*. Budapest. 354–357.
- Mušinka Mikuláš 2009. *Олена Рудловчак – засновниця карпатознавства в Пряшівському університеті*. В журн.: *Spomienky na filozofickú fakultu v Prešove*. Prešov. С. 226–271.
- Zoltán András 1982. *Emil Baleczky (1919–1981)*. *Studia Slavica Hung.* 28. Budapest. 405–407.

ИНТЕРНЕТ-РЕСУРСЫ

- Кураев В. В. 1924. *Ленин и крестьянство*. В кн.: *У великой могилы*. Москва, 1924. С. 117–118. <http://leninism.su/images/PDF/mogila.pdf> (дата обращения: 20.12.2019)
- Лявинець Іван ЕСУ. Київ, 2017. М. І. Мушинка, М. А. Лявинець-Угрин. http://esu.com.ua/search_articles.php?id=60003 (дата обращения: 31.10.2019)
- Плотени Нандор Вікторія Кумгир-Новак *Житєвий и творческий путь Нандора Плотени*. В журн.: *Отцюзнина Културно-белетрестичный журнал Закарпатського обласного научно-култорологичного общества им. А. Духоновича №5; №6*. Ужгород, 2017. *Отцюзнина №5*. С. 18–22. <https://rueportal.eu/assets/otcuznina/otcuznina5.pdf> (дата обращения: 16.11.2019); *Отцюзнина №6*. С. 16–19 <https://rueportal.eu/assets/otcuznina/otcuznina6.pdf> (дата обращения: 16.11.2019)
- Продан Петр Избранное. "Русская премия". Прага, 2008. <http://premija-ru.eu/index.php?razdel=library&podrazdel=petr-prodan-izbranoje.php&lang=ru> (дата обращения: 31.10.2019)
- Русинские радиопередачи. Толочко (Каралкіна) Наталія. Особливості дрогового мовлення у період Підкарпатської Русі. <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15432630799410.pdf> (дата обращения: 04.11.2019)
- Русинские радиопередачи. RK = Rusínske kalendárium <https://www.rusyn.sk/11192-sk/rusinske->

kalendarium/?fbclid=IwAR1sXXCA_xAqiUHULH1HbALRZs_FWcmknYVOxJXPUbVDNGuvlMsZvQf4fJE (дата обращения: 14.12.2019).

Garsin Vszevolod „A vészjelző”, Magyar vasutas. A magyarországi vasúti személyzet érdekeit képviselő közlöny. Budapest, 1905 március 17., 7. szám II. évfolyam. 2–4 old. // Budapest, 1905. március 24. 8. szám II évfolyam 2–5 old. https://www.vsz.hu/media/18868/ii_07_1905_03_17_8oldal.pdf
https://www.vsz.hu/media/18877/ii_08_1905_03_24_8oldal.pdf (дата обращения: 20.12.2019)

Magyar Rádió. Bieliczkyne Búzás Éva Rádiófónia. 75 esztendő a magyar zene hullámhosszán (1925–2000) A rádiósorozat rövidített, írásos változata. I. kötet: 1925–1944. http://mek.oszk.hu/14600/14630/pdf/14630_1.pdf (дата обращения: 04. 11.2019)

Stepad Eugén. <https://www.imdb.com/name/nm1561168/>
<https://bogatov.info/Genbase6?p=evgenii;n=stepat> (дата обращения: 16.11. 2019)

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение № 1. Анонс передачи Э. Балецкого
«Как работал Л. Толстой?» в журнале «Magyar Rádió»
(VI. évf. 45 sz. 1950. november 10.)

A jövő hét műsoráról

HÉTFŐ

BÁNK BÁN

(Kossuth 21.00)

November 13-án, 130 évvel ezelőtt jelent meg nyomtatásban nagy nemzeti drámánk, Katona József „Bánk bán”-ja. Ebből a drámából mutatunk be részleteket hétfői adásunkban. A „Bánk bán” valódi értékét a Bach-korszaktól a Horthy-reakcióig tudatosan megismisítették. A „Bánk bán” elsősorban nem egyéni tragédia. Az egész dráma lázadás: lázadás az idegenek dőzsölése, a királyi udvar aljassága és szennyes élete ellen. De Katona ezen túlmenően megmutatja a magyar nép nyomorát is. Tiborc alakjától a jobbágylázadásokon és a szabadságharcban keresztül az út a nép végleges felszabadulása felé visz és éppen ez az, ami Katona drámáját ma különösen időszerűvé teszi. Az összeállítás Gyárfás Miklós munkája.

KEDD

EGY IGAZ EMBER

(Kossuth 20.15)

Mereszjev híres világháborús története valósággal kinálkozott rádióhangjátékra. A szovjet ember nagysága, rendkívüli akarateréje, cél-tudatosága tárul elénk a Mereszjev körül lejátszódott események izgalmaságában, még abban a fojtott esendben is, amelyben csak a téli erdő, az ellenség közelsége és a megsebzett Mereszjev szívós és sikeres menekülése él. A műtét, majd Mereszjev „talpraállása” — az amputálás ellenére mégis a szó teljes testi és lelki értelmében, — új reptülöhöztettei, örök példaképként állítják elénk nagyszerű alakját.

SZERDA

JOLIOT-CURIE

(Petőfi 20.25)

Az amerikai háborús uszítók joggal látják egyik legkérlelhetlenebb ellenfelüket Joliot-Curieben, a világ-hírű atomfizikusban, aki nemcsak a békétábor lankadatlan szervezésével húzza keresztül aljas számításait, hanem attól a balga ábránd-

tól is végleg megfosztotta őket, mintha csak Amerika lenné az u. n. atomtitok birtokában.

Joliot-Curie-nek nagy szerepe volt a Béke Hívei Állandó Bizottságának megszervezésében, mely Stockholmban tartott I. Világkongresszusán többek között azt a határozatot hozta, hogy az atomfegyver első alkalmazóját nyilvánítsák háborús bűnösnek. A stockholmi békefelhívást azóta több mint ötszázmillió ember írta alá. Erről a nagy tudósról, hazafiról és a békeharc rettenthetetlen katonájáról szól Benedek Pál előadása.

CSÜTÖRTÖK

TITKOS KÜLDETÉS

A Néphadsereg műsora

(Kossuth 17.10)

Nemrégiben vonultak be az újoncok. Közülük az egyik fiatal katona, Gyurik Imre így fogalmazta meg, mit szeretne hallani a Néphadsereg műsoraiban: „Az elvtársak ismertessék meg dolgozó népünkkel a mi küzdelmes, odaadó munkánkat, hogy kemény katonák legyünk. Ismertessék meg a mi szerető gondoskodásunkat hazánk ötéves terve iránt, hogy azt békében, idő előtt be tudjuk fejezni. Hadd ismerjék meg a rádióhallgatók, hogy mi nem azért akarjuk a békét, mintha nem mernénk összemérni fegyvereinket a gyűlölt imperializmussal. Mi azért akarjuk a békét, mert a mi erkölcsi meggyőződésünk tiltakozik a pusztítás ellen és a mi életünk a békére épül.”

Ennek a fiatal bajtársnak a levelét állítjuk mi feladatul a rádió műsorszerkesztése elé. A Néphadsereg Híradója nemcsak honvédségünk műsora. A békéért harcoló vasasok, bányászok, a jó termésért harcoló földművesek, a tollal vagy kőrzóval építők is tekintsek magukénak.

A „Titkos küldetés” c. adás az éberség fontosságáról szól. Bemutatja az imperialista ügynökök rombolásra felkészülő aknamunkáját és azt, hogy miként leplezi le, hogyan teszi árthatatlanná terveiket a jól képzett, éber szovjet katona.

PÉNTEK

KÖZKIVÁNATRA

(Petőfi 21.30)

A „Közkinátra” című műsorban ezúttal is a hallgatóság kedvelt művészei szerepelnek, köztük Mészáros Ágt, a Magyar Népköztársaság Kossuth-díjjal kitüntetett Erdemes Művésze és Tompa Sándor. Ezúttal a megszokott összekötőszöveg helyett önálló magánzárként eredeti, legnagyobb részben erdélyi gyűjtésű népi verszövegekből adnak elő. Az érdekes műsor szám mellett a zenei szórakoztatásról az Utlóöröszínház zenekara gondoskodik.

SZOMBAT

HOGYAN DOLGOZOTT TOLSZTOJ?

(Kossuth 15.55)

Lev Nyikolájevics Tolsztoj halálának 40. évfordulóján a magyar rádió több műsorával hódol az orosz szellemóriás emlékének. Szombaton Balczky Emil tanulmányán keresztül pillantanak be hallgatóink Tolsztoj műhelytitkai-ba és ízelítőt kapnak arról, hogy milyen küzdelmek árán születtek meg az olyan világ-hírű alkotások, mint a „Háború és béke”, a „Karenina Anna”, vagy az „Iljics Iván halála”.

VASÁRNAP

AZ ÍRÓK KÖTELESSÉGÉRŐL

(Petőfi 17.00)

A békéért folyó gigantikus harcban a munkások és parasztok, a dolgozók milliói nagyszerű példákkal, hősie kiállással mutatták meg: hol a helyük e harcban, hogyan kell küzdeni a békéért. Vasárnapi adásunkban Pablo Neruda és Jorge Amado, a két híres délamerikai író válaszol arra a kérdésre, hogy ebben a békeharcban hol a helyük íróknak, költőknek, művészeknek és a haladó kapitalizmus keserű mérge helyett mit kell tölteniük a művészet kelyhébe? Erre ad feleletet adásunkban Amado és Neruda.

Приложение № 2. Сообщение о вечерней передаче Э. Балецкого, посвященной 110-летию со дня смерти А. Пушкина в журнале «Magyar Rádió» (III. évf. 6 sz. 1947. február 7.)

Budapesti műsor

A magyar rádió hullámhosszai: Budapest I. 549.5 m; Budapest II. 288.46 m
Relé: Pécs: 204.8 m; Magyaróvár: 227.1 m

Hétfő, február 10

Műsorközlők: 6—12: Kőrmendy, 10—14: Natter, 14—19: Csiky és Deseő, 19—1: Bán és Solti. Zenekadémia: Rándé. Budapest II.: Skoff.

BUDAPEST I.

Balezky Emil,
a Puskin-est össze-
állítója (18-kor)

6.30: Falurádió.
6.45: Reggeli torna.
7: Hírek. Műsorismertetés.
7.20: Az áttelepítési kormánybiztosság közleményei.
7.30: Reggeli zene. 1. Fraser—Simson: Egyveleg a „Toad of Toad Hall” c. operettből (The Masqueraders-zenekar). 2. Lawrence—Tinturin: Mit mondok a szívemnek? (Bing Crosby). 3. Carocci—Sbragia: E girala Ia rota (Matassini és Barontini). 4. Borel—Farel: Ilyen szerelem, mint a miénk (Julia Reyes). 5. Lopez—Poterat: A legszebb (Georges Guetary). 6. Grever—Leveen: Ti-pi-tin (Gerda és Ulrik Neumann). 7. Horváth—Halász: Keresem én a boldogságom, tangó (Karády Katalin). 8. Starita: Pálcikákon (xylofon és marimba: Rudy Starita).

Közben: Naptár.

8: Háztartási tanácsadó.
8.10: Heti zenés kalendárium.
9: Illiczky László szalonzenekara játszik.
1. Lincke: Nakiri lakodalma, nyitány.
2. Huszka Jenő: Keringő az „Erzsébet” c. operettből. 3. Rózsa Zsigmond: Ha ránk leszáll az éj. 4. Hruby: Boldogidők, egyveleg. 5. Gade: Féltekenység, tangó. 6. Kigyósi Árpád: Gyermekszvit. 7. Járai Richárd: Búcsúzás.

8. Illiczky—Vertes: Egyveleg a „Divat és szerelem” c. operettből.

10: Hírek.

12: Déli harangszó. Hírek.

12.15: Döme Péter hegedűl. Gerard Laboch énekel. Zongorán kísér Arató Pál. Döme Péter műsora: 1. Bach J. S.: E-dur szólószonáta; a) Preludio; b) Loure; c) Gavotte en Rondeau; d) Menuet; e) Bourré; f) Gigue. 2. Bartók—Gertler: Szonatina. Gerard Laboch műsora. Tenoráriák a következő dalművekből. 1. Donizetti: Szerelmi bájital. 2. Meyerbeer: Az afrikai nő. 3. Flotow: Márta. 4. Puccini: Tosca. 5. Puccini: A Nyugat leánya. 6. Puccini: Turandot.

13: Rádió és Irodalom. Kilián Zoltán előadása.

13.15: Víg György jazz-együttese játszik.

14: Hírek.

14.10: Hogyan készül a gyufa? Rádióriport a budafoki gyufagyárból. Beszél: Horváth Győző.

14.25: Kőczé Gyula cigányzenekara megszólal.

15.15: Rádióiskola.

15.55: Műsorismertetés.

16: Lantos Olivér énekel zongora-nagybőgő- és gitárkísérettel. Pál Sándor (zongora), Erdélyi Antal (nagybőgő) és Horváth Lajos (gitár).

16.45: Akna. A névtelen anya versei. Előadja Ilosvay Katalin.

17: Hírek.

17.10: Párthíradó.

17.20: A Vöröskereszt közleményei.

18: Puskin-est. Összeállította Balezky Emil.

18.30: Az új gazdák útja. Dögei Imre előadása.

18.45: Zengő zene, színes szó. Közreműködik Tátray Vilmos (hegedű), a Bubi vibrafon-együttes, a Házi-együttes és Toki Horváth Gyula cigányzenekara. Zongorán kísér Keleti Lili.

IRÓGÉP

JAVÍTÁS
ELADÁS
KÖLCSÖNZÉS

*

CSETE

MADÁCH I. - UT 10

Приложение № 3. Анонс передачи Э. Балецкого о польском поэте и драматурге эпохи романтизма Юлиуше Словацком в журнале «Magyar Rádió» (VI. évf. 34 sz. 1950. augusztus 25.)

MEGHALLGATNI

emlékezik eddigi életére, a régi Budapestre, amelynek házait „ellene építették”. Az új, a mai főváros tanácsának első ülésén Tomor János érzi, tudja, hogy visszavonhatatlanul az ő kezében, meg dolgozóitársai kezében van és lesz a nép közigazgatásának ügye. Ővök most már a főváros is, egészen s nekik joguk és kötelességük éberren őrködni minden jón és óvni ezt a várost minden ellenségtől.

Női szemmel...

(Csütörtök, Kossuth 15.30 és vasárnap, 10.15)

Kездік аз ісклаів! Az idén már nem áll olyan akadály a tanuló fiatalok előtt, mint tanaly: a Párt Központi Vezetőségének kritikája óta a közoktatásügyi minisztérium már nem jékezője, hanem lendítje a tanulásnak. Az anyák — a szülői munkaközösségek keresztül — a pedagógusok legfőbb segítőitársai lehetnek, épp ezért fontos, hogy jól felkészüljenek iskolásgyermekük nevelésére. A rádió női rovatának adásai ezen a téren is segítségükre sietnek.

Slowacki, lengyel költő

(Csütörtök, Petőfi 16.50)

A lengyel irodalomban Mickiewicz mellett Juliusz Slowacki olyan helyet foglal el, akár a magyarban Petőfi mellett Arany János. 1809-ben született. Huszonegy esztendő volt, amikor forradalmi tevékenysége miatt el

kellott hagynia hazáját. Főként Párisban élt, ott írta legtöbb versét. Ezek hazajutottak ugyan, de nem keltettek méltó visszhangot. A szocializmust építő Lengyelország illő kegyelettel ápolja Slowacki emlékét. A költő versei ma már eljuthatnak a lengyel nép kezébe és szívébe. Slowackit Balczyk Emil összeállításában mutatjuk be.

Monteverdi: Orfeo

(Csütörtök, Petőfi 19.20)

A berlini rádió műsorából közvetítjük a 17. sz. korszakalkotó jelentőségű zeneszerző-jének első operáját, az „Orfeo”-t. A műben kétségkívül megtalálhatók a régi olasz pásztorjáték-irodalom elemei, de a régi apparátus már új célok szolgálatába szegődik. Monteverdi — az olasz operairodalom egyik legnagyobb zsenije — az „Orfeo”-ban az addig ismert harmóniai és hangszerei eszköztöket teljesen megváltoztatja, valósággal újjáteremti a drámai cél érdekében. Az operában a kiváló szólistákon kívül közreműködik a berlini rádió nemzeti díjjal kitüntetett kórusa és ugyancsak nemzeti díjjal kitüntetett zenei vezetője: Hellmuth Koch.

Zsdánov

(Csütörtök, Kossuth 21.30)

Két évvel ezelőtt halt meg Andrej Alexandrovics Zsdánov, a Szovjetunió Kommu-

A. Szurov szovjet drámaíró, a „Sérelem” c. rádiójáték szerzője

nista (bolsevik) Pártja Központi Bizottságának tagja. Sztálin egyik legkiválóbb munkatársa. Zsdánovnak óriási érdeme van abban, hogy a kulturális élet minden területén teljes tisztaságában érvényesült a marxizmus-leninizmus diadalmas világnézete. Alkotásai hatalmas fejtődést eredményeztek a filozófiában és esztétikában, irányítása az akadályok leküzdéséhez segítette a szovjet kultúra mesterét. Adásunkban Zsdánov életéről és munkásságáról emlékezünk.

A jobboldali szociáldemokraták a második világháború bűnrészesei

(Péntek, Kossuth 17.40)

A jobboldali szociáldemokratákról mondta Lenin: „Lényegében a burzsoázia tényleges ügynökei a munkásmozgalmon belül.” Pár példa: Garami Ernő 1919-ben elárulta a Tanácsköztársaságot. Peyer, az ellenforradalom dühöngése közepette megegyezett Bethlennel. A Hitler-puccs után a jobboldali szociáldemokraták a Reichstagban bizalmat szavaztak a nácioknak. Macdonald lövett az indiai szabadságharcosokra. A Hitler-rajongó Tanner helyeselte Finnország 1939-es szovjetellenes támadó háborúját. Leon Blum morzsolta szét a francia Népfrontot. Stb., stb.

Ezekről az aljas cselekedetekről hallunk részletesen pénteki adásunkban.

A Magyar Népköztársaság két Érdemes Művésze a hét műsorában

Gobbi Hilda

Gyurkovics Mária

Приложение № 4. Анонс передачи Э. Балецкого «Данте социализма»
в журнале «Magyar Rádió» (VI. évf. 23 sz. 1950. június 9.)

MŰSORUNKBÓL

„IFJÚ GÁRDA”

(Hétfő, Kossuth 21.00)

Fagyjejev hatalmas regényének rádióváltozata nem először kerül a mikrofon elé. Mégis, most újra felhívjuk rá hallgatóink figyelmét, mert bízunk abban, hogy az eddigieknél jobb tolmácsolásban halljuk majd a most előadásra kerülő I. részt, majd néhány hét múlva az I. és II. rész együttes előadását.

Ez alkalommal az eddiginél jóval nagyobb gondot fordítanak a rádió dolgozói nemcsak az átdolgozásra, hanem az előadásra is. Az első öt próba után hanglemmezre rögzítik a hangjátékot, ezt a felvételt a szereplők, rendezők, műsorszerkesztők meghallgatják és a tanulságok után folynak tovább a próbák. Így az előadás — nem kétséges — teljesebb értékű lesz minden eddiginél és méltó arra, hogy az ifjúsági kongresszust megelőző napokban a hős szovjet fiatalok példáját állítsa ifjúságunk elé.

ZÖLD FUTÓSZALAG

(Csütörtök Kossuth 5.30)

A takarmányhiány évek óta legnagyobb gondja gazdáinknak, legfőbb akadályja állattenyésztésünk még lendületesebb fejlődésének. A Falurádió most azzal siet a dolgozó parasztság segítségére, hogy a világ legfejlettebb állattenyésztésének a tapasztalatait ismerteti. A „Zöld futószalag” című párbeszéd elmondja, hogy a vetésforgóban való helyes takarmánytermeléssel, a jó rézgazdálkodással és a helyes szénaszáritással, takarmánytelvesséssel hogyan lehet biztosítani, hogy a jószág elé egész éven át zöldségtakarmány kerüljön.

RIGOLETTO

(Csütörtök, Petőfi 19.35)

A fiatal Verdi már első operáival hatalmas népszerűséget szerzett nevének Itáliában. Ezeket a darabokat — az „Ernani”-t, „Nabucco”-t, a „Legnanoi csatá”-t — a függetlenségéért forradalomba in-

duló Olaszország szenvedélye fűti, az osztrák zsarnokság elleni küzdelem ihleti. Verdi egészen fiatalon összeforrott népe nagy sorskérdéseivel; az olasz ifjúság lelkesen vallotta magának Verdit. A férjvé érő Verdi következő operái megszerzik számára az egész világ elismerését. Ezek — köztük a „Rigoletto” — ma is Verdi legnépszerűbb művei közé tartoznak. A darab eredeti főhőse I. Ferenc lett volna, ha a cenzura ezt nem tekintette volna a királyság elleni izgatásnak.

Marlan Anderson
(VI. 18. Kossuth 16.30)

Ezért kellett a mantuai herceg alakjával helyettesíteni a királyi alakot. A „Rigoletto” egyike az olasz operaszínpad legnagyobb alkotásainak, azzá leszi páratlan drámaisága, csodálatosan áradó dallamvilága, mindenkire egyaránt ható világos, egyszerű szerkesztésmódja. A „Rigoletto”-t az Állami Operaház előadásában, Francesco Molinari-Pradelli vendégkarmester vezényletével közvetíti a rádió, a fő-

Bencze Miklós
(VI. 17. Petőfi 15.00)

szerepeket Gyurkovics Mária, dr. Palló Imre és Liontas Konstantin énekl.

IGY DOLGOZUNK A SZÖVETKEZETEK BEN

(Szombat, Kossuth 18.05)

Mezőgazdaságunk egyik legnagyobb erőpróbája lesz az aratás. A kulák az idén látja első ízben nagy méretekben, hogy dolgozó parasztágunk a munkásság gépszerkezetének birtokában és a Párt iránytatása, szüntelen segítő támogatása mellett máris lényegesen többet képes termelni, mint ő. Ennek a következménye, hogy végeszakadóban van a kulák nyájaskodó színtelése. Nem egy jele van annak, hogy a legaljasabb gaztetteket is elköveti, ha erre módja akad. Termelőszövetkezetünk a minisztertanács hatalmas segítségét jelentő részletes aratási utasításainak pontos betartásával már most felkészülnek, hogy minden fenyegető kuláktámadást elhárítsanak. Ezekről az előkészületekről szól a Kossuth-rádió szombati jelene.

„A SZOCIALIZMUS DANTÉJA”

(Vasárnap Petőfi 11.30)

Engels írta a Kommunista Kiáltvány előszavában: „Uj történelmi korszak kezdődik most, úgy, mint 1300-ban. Megajándékoz-e minket Olaszország egy új Dantéval, aki megörökíti az új proletárkorszak születését?” Az új korszak Dantéját Oroszország, a születő Szovjetunió adta az emberiségnek Maxim Gorkij személyében. Ő mutatta meg először, hogy a kizsákmányoló társadalom megnyomortott, kizsájtott embere hogyan válik öntudatos forradalmárrá, társadalmat alakító, építő, új emberré. Gorkijnak, a szocialista-realista írásművészet atyjának példamutatásán indult el az új szovjet irodalom egész nemzedéke, az ő és követőinek útján halad ma már a mi irodalmunk is. Balczyk Emil tart előadást Gorkijról. Előadását a nagy író életművének néhány megkapó részlete egészíti ki.

Приложение № 5а. Статъя Э. Балецкого о творчестве М. Горького
в журнале «Magyar Rádió» (VII. évf. 4 sz. 1951. január 26.)

A PROLETÁR MŰVÉSZET LEGKIVÁLÓBB KÉPVISELŐJE

„Gorkij kétségkívül legkiválóbb képviselője a proletár-
művészetnek... Hatalmas művészi alkotásaival tökéle-
tesen összeforrt Oroszország és az egész világ munkás-
mozgalmával...“
LENIN

a a világirodalom történetét vizsgálva megállunk olyan neveknel, mint Homeros, Dante, Shakespeare, Goethe, Petőfi, Tolsztoj, észre kell vegyük azt a haladást, amely újabb és újabb lehetőséget teremtett a valóság művészi megismeréséhez. Ennek a fejlődési folyamatnak új fejezetét nyitotta meg az imperializmus és a forradalmak korában Maxim Gorkij. Engels az olasznyelvű Kommunista Kiáltvány előszavában ezt írta: „Uj történelmi korszak kezdődik most, úgy mint 1300-ban. Megajándékoz-e minket Olaszország egy új Dantéval, aki megörökíti az új proletárkorszak születését?“

Az új korszak Dantéját nem Olaszország, hanem Oroszország adta az emberiségnek Maxim Gorkij személyében. Ő írt először az új szocialista emberről, akinek nevét nagybetűvel kell írni, akinek kialakulása, természetének dinamikája elválaszthatatlan a szocializmusért folyó forradalmi küzdelemtől. Gorkij az előző írókkal szemben már nem elégszik meg azzal, hogy részvétellel fordul az elnyomott ember felé, hanem forradalomra, reális küzdelemre szólítja fel az embert, a saját boldogulása megteremtésére. „Nem ismerem eszmét az emberen kívül. Ő és csakis ő minden eszme és dolog megteremtője, csodákat művel, diadalmaskodik a természet erői felett“ — írja Gorkij. Ez már a szocializmus embere.

Gorkij előtt az írók sötétben látták az emberiség jövőjét, mert érezték, hogy a kapitalizmus további fejlődése teljesen kiöli az emberből az emberi érzést. Vonatkozik ez mindenekelőtt Madách Imre falanszter-emberére, de még Karel Čapek sem látta meg RUR című drámájában a jövő emberének igazi arcát és bizonyos fokig Madáchra emlékeztet. Madáchon és Čapeken kívül is sokan megpróbálták a jövőbe nézni, de hamisan látták és csak arra adtak választ,

hogy mi hogyan történt, de nem tudtak arra felelni, hogy mi a fejlődés iránya. Hiányzott belőlük az a képesség, hogy éles tekintettel belepillantsanak a jövőbe. Műveik úgy zárultak, hogy a befejezés nem jelentett hidat a jövő valósága felé, legfeljebb csak hiányos, misztikus célszavakkal biztatják a reményevesztett embert. A világirodalomban ilyen szempontból talán csak Csernisevskijt lehet kivételnek tekinteni, aki a „Mit tegyünk?“ c. regényében megjósolta az emberiség boldog jövőjét — a kommunizmust.

Gorkij szerint feltétlenül szükségünk van arra, hogy ne csak a két valóságot: a múltét és a jelenét ismerjük meg, hanem egy harmadikat: a jövőét is. Az embernek a jövőhöz való viszonyát ő az úgynevezett aktív romanticizmus szempontjából vizsgálja. Az aktivitás Gorkijnál az embernek az élet menetébe való beavatkozását jelenti. Gorkij forradalmi romantikája abban áll, hogy ő a jövőt úgy érzékelteti, mint ami valóságosan és feltétlenül bekövetkezik. Gorkij egész alkotása a jövőbe irányuló történelmi cselekvés költészete. Ezért realizmus az ő irodalmi felfogása. Ebből született meg szocialista realizmusa, amely középpontjába helyezi a cselekvő embert, a forradalmi aktivitás emberét, aki cselekvésével megváltoztatja a világot. Mert ez az ember nem úgy nő ki a talajból, mint valami növény, hanem úgy, hogy résztvesz a társadalom átalakításában. Ezen épül fel Gorkij irodalmi módszere: a jellem erőteljes kibontakozása, aminek első és máig legragyogóbb példája az „Anyu“. Hőse: Nyilovna, aki a szenvedésekkel tele asszonyorszók szűk körén áttörve, eljut a szocialista eszmék megértéséig és a forradalmi cselekvésig. Alakja világosan megmutatja, hogy a cselekvő, a társadalom átalakításában résztvevő jellem mennyire valóságos és természetes, történelmi szempontból mennyire igazolt jelenség.

Приложение № 56. Продолжение статьи Э. Балецкого о творчестве М. Горького в журнале «Magyar Rádió» (VII. évf. 4 sz. 1951. január 26.)

A világirodalomban elsőnek Gorkij öntötte formába Marx és Engels gondolatait az elnyomott lázadó ember szellemi és társadalmi felemelkedéséről. Ő mutatja meg először, hogy a társadalomból kitaszított csavargó hogyan jut el az ösztönös elégedetlenségtől a társadalmat alakító, öntudatos forradalmi magatartásig. Az Októberi Forradalom után ez a gorkiji téma az egész világ legjobb íróinak öröksége lett. Mai írónk alkotóművészetében állandó, eleven hatóerő a szovjet irodalom példamutatása, és elsősorban a szocialista írásművészet megalapítójának, Gorkij Maximnak életműve.

A magyar rádió január 29-étől 14 adásból álló sorozatot indít, amely a szovjet rádióműsor példája nyomán rövid bevezető, összekötő szöveg és zenei aláfestés segítségével hozzáférhetőbbé teszi Maxim Gorkijnak, a proletár művészet legkiválóbb képviselőjének életét és írásművészetét.

Baleezky Emil

MAXIM GORKIJ ÉLETE ÉS MŰVEI

(minden hétfőn, szerdán és pénteken 11.30-kor a Kossuth-adó műsorán)

I. MAXIM GORKIJ GYERMEKÉVEI

- I. 29. 1. A hajó elindul.
I. 31. 2. Anyám.
II. 2. 3. Az emberek között.

II. MAXIM GORKIJ IFJUSÁGA

- II. 5. 1. A tudás útja.
II. 7. 2. Egyetemeim.
II. 9. 3. A boldog jövőnek ígérete.

III. MAXIM GORKIJ BARANGOLÁSAI

- II. 12. 1. Dankó legendája.
II. 14. 2. Az első elbeszélés.

IV. MAXIM GORKIJ MESÉI

- II. 16. A szerelem legyőzi a halált.

V. MAXIM GORKIJ ÉS A FORRADALOM

- II. 19. 1. A vihartadár.
II. 21. 2. Az anya.
II. 23. 3. Találkozás Leninnel.

VI. MAXIM GORKIJ AMERIKÁRÓL

- II. 26. A sárگا ördög városa.

II. 28. VII. AZ OROSZ KAPITALIZMUS ALKONYA MAXIM GORKIJ MŰVEIBEN

DERESEN

a „tömeghatás” a mikrofon előtt, amelyen ebben az esetben kivételesen nem azt értjük, miként hat másorunk a tömegekre, hanem, hogy miként hat a „tömeg” a rádióban, — amikor az egy-egy hangjáték keretein belül mint zaj, moraj, visszhang jelentkezik.

A kérdést egyetlen kurta szóval is elintézhették: „rosszul”; ezzel azonban természetesen még korántsem intéztük el a kérdést. Az egyes hangjátékok íróinak, de különösen azok kivételének régóta súlyos gondja a rádióstatisztéria kérdése. El kell ismernünk, hogy — annak leszögezése mellett: így ez rossz, így nem folytatható, — nem sokkal jutottunk tovább.

A „tömeg” nem mellőzhető lényezője a hangjátékoknak. Az üzem dolgozói nemcsak egy-egy munkás személgében, szavain keresztül jelentkeznek, s egy ütközet hősei nemcsak a tábornok tetteiben. Viszont sem üzemi dolgozókat, sem harcoló katonák seregét, sem semmiféle tömeget nem jelleme: az az elmosódott, határozatlan, darabos mormogás, amit olykor tömegzaj címén jeltálatunk s amelyet gyakran kényszerből úgy kerülünk meg, hogy teljesen kihagyjuk azt és mégiscsak egyes szereplők magatartásával igyekezzük meggyőzni a hallgatót: mögöttük „tömegek állnak”).

Kétségtelen, hogy még számos technikai akadály nehézkessé teszi több harsány hang érthető, tiszta tolmácsolását. Mégis, önként velődik fel a kérdés: miként van az, hogy szemben a prózai tömeggel, a néha sokkal nagyobb számú „zenei tömeg” (magyarán: a kórus) az adott lehetőségek között hatásosan szól és cselekedik?

A különbség kézenfekvő: a kórus sosem rögtönöz és sosem kell pótolnia a zeneszerző munkáját. Kezében a megkomponált, leírt dallammal, művészi keretek között fegyelmelzen adhatja azt, ami hivatásának lényege. Ezzel szemben a statisztéria, mégha jó színészanyag képezi is azt, magára van hagyatva, szövegül mindössze egy-egy érzelmi ulatítást kap („itt a tömeg éljenezni kezd”, „itt elégedellenül morognak”, „erre jótázen felnevetnek”, — tehát az író, aki szereplői minden mondatát gondosan kicsiszolta, darabja egyik leglényegesebb lényezőjét, a tömeget teljesen figyelmen kívül hagyja és annak többé-kevésbé bizonytalan művészi teremtberejére bízta, hogyan jeleníti meg saját magát.

Nem értem, mit mond a statisztéria a mikrofon előtt, — de elsősorban is azért nem, mert a legtöbbször nem is mond semmit, csak fecseg, rendszertelenül és rögtönözve. Ebből következően: elsőrendű feladat, hogy míg rendezőink a hanghatások meglevenítésén kísérleteznek, írónk legyenek több figyelemmel arra, hogy a tömegek száján is drámailag megfogalmazott, kifejező mondatok csendüljenek meg, — s akkor a hallgató, aki manapság még néha önmagát érzi deresen hangjáték-hallgatás közben, nem lesz kénytelen viszonzásképpen az íróé s a rendezőt fektetni arra.

r. gy.

Приложение № 6. Статъя Э. Балецкого о творчестве М. Салтыкова-Щедрина в журнале «Magyar Rádió» (VII. évf. 3 sz. 1951. január 19.)

Szaltikov - Scsedrin

Ebben a hónapban ünneplik a Szovjetunióban Szaltikov-Scsedrin születésének 125. évfordulóját. A szovjet rádió hét irodalmi műsorszámában emlékezik meg a nagy szatirikus íróról, akit gyakran „orosz Swift”-nek szokták hívni. A magyar rádióban f. hó 17-én hallhattuk Szaltikov-Scsedrin „Hogyan tartott jól egy paraszt két generálist” c. munkáját, 28-án pedig a *Petőfi*-adón 11.30-kor *Baleczky Emil* ismerteti *Szaltikov-Scsedrin* életrajzát és írói munkásságát. E műsor keretében részleteket fogunk hallani *Szaltikov-Scsedrin* remekműveiből, a „Galavljov-család” c. regényéből.

Lafargue feljegyzése szerint *Marx* 50 éves korában megtanult oroszul és eredetiben olvasta az orosz írók és költők műveit, s közülük különösen becsülte Szaltikov-Scsedrint.

Nagyrabecsülte a nagy szatirikus írásművészetét *Lenin* is. *Lenin* szerint *Nyekraszov* és *Szaltikov-Scsedrin* arra tanította az orosz társadalmat, hogy „a feudális földesurak műveltségének síma és kifent külsőségei között felismerje a mohó érdeket, hogy gyűlölje az efféle típusok képmutatását és szívtelenségét.” *Lenin* műveiben körülbelül háromszázszor találkozunk a nagy orosz szatirikustól vett idézetekkel, különösen azokban a cikkekben, amelyekben a kadetteket, a liberálisokat, a mensevikeket és a nép más ellenségeit leplezte le. A halhatatlan szaltikov-scsedrin-i figurák közül gyakran használja *Lenin* *Juduska* alakját, aki „legkisebb gyermekora óta szeretett hízelegni” és „néha-néha a besűgőt játszotta”. *Juduska* képmutató, gazember és szószátyár. Amikor meglátogatja haldokló öccsét, istenről és papról beszél, de közben az jár eszében, hogy öccse birtokát hogyan fogja megszerezni. Két fiát halálba kergeti, mert nem hajlandó nekik anyagi támogatást nyújtani, pedig már az egész *Galavljov*-birtok az ő kezében van. Közben persze vigasztalja a fiait mindenféle mézes-mázos szavakkal. *Lenin* az áruló *Trockij*t és *Kautskyt* is *Juduska* nevével bélyegezte meg. *Sztálin* elvtárs mesterien használja fel *Szaltikov-Scsedrin* alakjait, amikor leleplezi a bürokratákat

és azokat a filisztereket, akik nem tartják reálisnak a termelési programot. „Olyanfélék ezek – mondja *Sztálin* elvtárs, – mint *Scsedrin* nagy bölcseségű halai”, – amelyek mindig készek maguk körül a „gondolattalanság ürességét” – terjeszteni.

Szaltikov-Scsedrin írásművészetét különösen nagyrabecsülte az orosz írók közül *Ijev Tolsztoj* és *Maxim Gorkij*.

Mihail Jevgrafovics *Szaltikov*, írói néven *Scsedrin* 1826 jan. 15-én született. Írói munkássága a mult század második felében bontakozott ki teljes nagyságában. Minden írásában élesen tiltakozott a jobbagyság és a bürokrácia ellen. Műveiben vádat emelt az elnyomás, a szemérmetlen kizsákmányolás és az elnyomottakkal, a jobbagysággal szemben tanúsított kegyetlenség ellen. Amikor erősödött a rakció, az író meséket kezdett írni, amelyekben medvék, keselyűk, sólymok, farkasok, halak és egyéb állatok szerepelnek. Ezekben a vérszopó kormányzókat, ingyenélő táborno kokokat és elkorecsosult földbirtokosokat ostorozta.

Szaltikov-Scsedrin műveinek hatása állandóan növekedett és kiterjedt Oroszország minden forradalmi körére. Művei bebizonyították, hogy a feudális rendszer és az utána következő kapitalista rendszer rothadt világot le kell rombolni és egy újat, szelbet kell felépíteni.

„Kár, hogy *Scsedrin* nem érte meg a nagy orosz forradalmat. Bizonyára új fejezetet toldott volna a „Galavljov-család”-hoz, megrajzolta volna *Juduskát*, amint csillapítgatja a megbotozott, összevert, éhez, ekébe foggott parasztot” – írja *Lenin*.

Szaltikov-Scsedrin 1889 április 28-án halt meg. Műveiben a feudalizmus és kapitalizmus sötét valóságát festette meg, de tudatában volt annak, hogy ezzel elősegíti a régi világ lerombolását, és az új, fényes jövő felépítését. Egyik művében így írt:

„A bilincsek lehullnak és megjelenik a fény, amelyet nem győz le a sötétség”.

Приложение №7. Анонс передач Э. Балецкого о творчестве А. Пушкина в журнале «Magyar Rádió» (VII. évf. 16 sz. 1951. április 20.)

1949 nyarán, amikor a Szovjetunió, a népi demokráciák és az egész haladó emberiség

Puskinról emlékezett meg születésének 150. évfordulója alkalmából, Konsztantyin Szimonov, a világszerte ismert szovjet író és békeharcos a következőket mondta:

»A világ napjainkban visszavonhatatlanul két táborra szakad — a demokrácia és a reakció, a béke és az új háborús gyújtogatók táborára, azokéra, akik világosan látják az emberiség boldogabb jövődjéhez vezető utat és azokéra, akik embergyűlölők.

Azok, akik négereket akasztanak, miért is emlékeznenek meg Puskinról?! Azok, akik az éhező milliók szemeláttára égetik el a gabonát, miért is emlékeznenek Puskinra?! Azok, akik tojásporért akarják megvenni a népek lelkiismeretét, miért is emlékeznenek Puskinra?! Azok, akik vér alá akarják borítani a világot, miért is emlékeznenek Puskinra? Hiszen ellenségük, minden szavával, minden gondolatával piszkos cselekedeteiket ostorozza.

És azoknak, akik a béke hívei, azoknak, akik az emberek egyenlősége és a népek egyenlősége alapján állanak, azoknak, akik tiltakoznak ellene, hogy az ember elnyomja az embert és azoknak, akik hisznek benne, hogy a világ becsületes emberei legyőzik az embergyűlölők táborát, — azoknak Puskin barát és azok fegyverként forgathatják Puskin hatalmas, világos művét.

Oroszország szabadságmozgalma, mint Lenin mondta, három korszakon ment keresztül, az orosz társadalom három osztályának megfelelően. Az első: a nemesek, a második: a forradalmi demokraták, a harmadik pedig: a proletárok korszaka.

Az orosz irodalom haladó nemesi korszaka a XIII. század végén Radiscsev fellépésével kezdődött, majd a dekabrista költőkkel, Puskinnal, Gribjedovval, Lermontovval foly-

A SZABADSÁG DALNOKA

tatódott. Puskin költő ereje a feudalizmus korszakában bontakozott ki és csúcspontjára akkor ért el, amikor a haladó nemesek, — a dekabristák harcot indítottak az önkényuralom és a feudalizmus ellen.

Puskin egész tevékenységének eszméi magva: részvét az ember iránt és harc az emberi jogokért. Művelben elítélte a feudális erkölcsöt, a rabságot és azt, ami a burzsoá demokratikus rendben álcázva jelentkezik:

a kapzsiságot, az aljasságot és az emberi megalázást. Puskin a szabadság, a humanizmus és a felvilágosodás nagy elveit hirdette. Maga is azt mondta, hogy »az igazi költők alkotásai mindig frissek és örökké fiatalok maradnak.«

Maxim Gorkij mondotta: »Olvasásatok minél gyakrabban Puskinra, mert ő nemcsak költészetünk megalapítója, hanem valamennyiünk tanítója is.«

BALECKY EMIL

A rádióban folyó hó 23-án Puskin-sorozatát indítunk, amely a következő műsorokból áll:

1. PUSKIN A SZABADSÁG DALNOKA
2. PUSKIN MŰVEI: 2. Anyegin
3. Pottava
4. A cigányok
5. A kapitány leánya
6. A postamester
7. Borisz Godunov
8. Don Juan kövedége
9. Jelenetek a lovagok korból
10. PUSKIN LEVELEI ÉS NAPLÓJA
11. PUSKIN ERZERUMI UTINAPLÓJA
12. PUSKIN HUMOROS ÉS SZATIRIKUS VERSEI
13. MAGYAR ÍRÓK PUSKINRÓL
14. PUSKIN-DALOK.

**Приложение № 8. Анонс передачи Э. Балецкого о творчестве
Т. Шевченко в журнале «Magyar Rádió» (VII. évf. 9 sz. 1951. március 2.)**

KOSSUTH

PÉNTEK, MÁRCIUS 9

PETŐFI

21: Magyar-Szovjet Barátság hónapja. Zenekari hangverseny. Hanglemezek. 1. Mejtusz: Nyitány az „Mjú Gárda” c. operából. 2. Rachmaninov: 1. (fisz-moll) zongoraverseny (zongora: Rachmaninov). 3. Borodin (h-moll) szimfónia (Moszkvai Állami Filharmoniai zenekar, vezényel Rahlin).

22: Hírek. Sport.

22.25: A Scala-zenekar játszik, vezényel Vincze Ottó. Házi Erzsébet és Gál Gábor énekel. 1. Kemény: Kís balettzene. 2. Offenbach: Baba-árta (Házi). 3. Zeller: Adám belépője a „Madarász” c. operettből (Gál). 4. Fényes: Kettős a „Fekete csillagok” c. operettből (Házi-Gál). 5. Lehár: Garabonciás diák dala (Gál). 6. Kemény: Keringő a „Szerencsés utazás” c. operettből (Házi). 7. Fényes: Részletek a „Fekete csillagok” c. operettből. 8. Scserbacsov: Kettős a „Dohányon vett kapitány” c. operettből (Házi-Gál). 9. Mihutyin: Balettzene a „Nyugtalan boldogság” c. operettből.

23.20: Szórakoztató zenekari muzika. Hanglemezek. 1. Kreutzer: Granadal éji szállás. 2. Glinka: Madridi éjszakák (Studio-zenekar, vezényel Bródy Tamás). 3. Liszt: Galopp. 4. Brahms: 5. Magyar tánc. 5. Ippolitov-Ivanov: A szerdár bevonulása a „Kaukázusi vázatok” c. szvitből. 6. Delibes: Mazurka a „Coppelia” c. balettből. 7. Moor: Tánc (vezényel Vipler). 8. Hacsaturjan: Galopp az „Alarcosbál” c. balettből (moszkvai filharmoniai zenekar, vezényel Jurjev). 9. Farkas: Két magyar tánc.

24: Hírek.**Pénteken:**

Társz Sevensko
(Petőfi 20.00)

Társz Sevensko, a lángtelki ukrán költő, 1814 március 14-én született. Szabad ember csak felnőtt korban lett, amikor haladó szellemű orosz barátai kélt és félezer rubelért kiváltották jobbágyországból.

Miután a hazai tájaktól búcsút vett, a szentpétervári művészeti akadémiát látogatta. A Cyrill és Method titkos társaságokban való részvételért, de különösen látító verseiért letartóztatták és az ítéletre a cár sajátkezűleg írta rá függetlenségét: „Megtiltatik neki, hogy verseket írjon és hogy rajzoljon”. Bizonyos idő elteltével a költőt az orenburgi büntető ezredek egyikébe osztották be.

Sevensko — tíz évi száműzetés után — korán öregedve, testileg megrokknanva lért vissza hazájába. Ebben az időszakban ismerte meg a burzsoázia elaljasodását és erkölcstelenségét. De törhetetlenül bízott egy más, egy jobb jövőben s bizony számított Moszkva és Szentpétervár haladó, forradalmi erői harcának igazságára. „Végrendelet” c. versében ezt írta:

*Temess el és kelj föl népem,
szakítsd szét a láncot!
Vidd ki véres harc tüzeiben
a szent szabadságot!
S ha a népek egyesülnek
nagy szabad családban:
gondoljatok rám, ki mindig
értetek csatáztam!*

(Képes Géza fordítása)

17.45: Operarészletek. Hanglemezek. 1. Muszorgszkij: Ária a „Hovanscsina” c. operából (Preobrazsenszkkája). 2. Verdi: Ária a „Lombardok” c. operából (Tagliavini). 3. Erkel: Ária a „Hunyadi László” c. operából (Szabó Lujza).

18: Gárdisták, előrel! Az ifjúsági rádió műsora a DISZ-szervezeteknek.

18.30: Hírek szlovénül.

18.40: A Szegeci Városi Tanács „Bartók Béla” énekkara énekel, vezényel Kertész Lajos, Zongorán kísér Kertészné Kálm. Károly. 1. Bartók: Magyar népdalok. 2. Kodály: Esti dal. 3. Novikov: Ó miért és láttalak meg. 4. Feinberg: Dal Sztálinról. 5. Halmos: Dal az édesanyához. 6. Tardos: A háromszázezerből egy.

19: Az 1848-as szabadságharc emléke a magyar munkásmozgalomban. Réti László előadása.

19.15: Mai magyar muzika. Hanglemezek. 1. Szervánszky: Vidám induló (Honvéd Művészegyesület zenekara, vezényel Dávid Gyula). 2. Szabó: Nótaszó (Szabó Miklós és a rádiózenekar).

19.35: Egy falu — egy nóta. A rádió ajándék műsora a természetben élenjáró dolgozóknak.

20: Magyar-Szovjet Barátság Hónapja. Tarasz Sevensko. Összeállította Bazsulyk Emil. Közreműködik: Bodor Tibor, Gáborjáni Klára, Szemere Vera és Ujlaki László. Rendező: Szász Károly.

20.30: Debussy: Gyermekmuckó, szvit. a) Dr. Gradus ad Parnassum; b) Az elefánt bölcsődala; c) Baba-szerenád; d) Hópehelyek tánca; e) A kis pásztor; f) Paprika Jancsi tánca (zongora: Gieseking). Hanglemezek.

21: Hírek franciául.

21.30: Magyar-Szovjet Barátság Hónapja. Színes muzika a moszkvai rádió műsorából. 1. Balakirev: Iszlamej (zongora: Jemeljanova). 2. Glazunov: Közzene a „Raymonda” c. balettből (hegedű: David Ojsztrah). 3. Ahabjev: A csaló (Liszt Ferenc feldolgozása (zongora: Ginzburg). 4. Ljadov: Zenélő doboz (zongora: Jemeljanov). 5. Glière: Románc (hegedű: Ojsztrah, a Szovjetunió Állami Zenekarát Kondrásin vezényeli). 6. Rachmaninov: Hajóvontatók dala (ének: Mihajlov). 7. Debussy: A lenhajú lány (Ojsztrah). 8. Hacsaturjan: Toccata (Oborin). 9. Csajkovszkij: Csipkerózsika, előjáték (vezényel Mravinszkij). 10. Olga az erdőben, orosz népdal (Pjatrickij-kórus). 11. Kabalevszkij: Dal a „Csak a papa meg ne tudja” c. filmből (Razanceva). 12. Ukrán népdal.

22.15—23.10: A magyar rádió szórakoztató műsora a lengyel lengyel rádió hallgatóinak. Arass, rózszám, arass... Farkas Ferenc Kossuth-díjas zeneszerző feldolgozásai. Közreműködik Hossó Irma és Béres Ferenc (ének), a Magyar Dolgozók Pártja Rendező Gárda Központi Énekkara Révész László vezényletével és a rádió népi zenekara. Ezt a műsorunkat a lengyel adóállomások is közvetítik.

Приложение № 9. Статя Э. Балецкого о значении творчества Л. Толстого в журнале «Magyar Rádió» (VII. évf. 1 sz. 1951. január 5.)

Ljov Tolstoj ÉS HATÁSA

„Tolsztoj meghalt és multba merült a forradalom előtti Oroszország, amelynek gyengeségeit és tehetetlenségét ábrázolták alkotásai, kifejezte a nagy művész filozófiája. De van, ami nem merült a multba hagyatékában, ami a jövőhöz tartozik. Átveszi és gondozni fogja ezt a hagyatékot

az orosz proletariátus” — mondotta Lenin.

Hogyan kell átvenni és gondozni Tolsztoj hagyatékát? — erre maga Lenin tanította az egész szovjet népet, de mindenekelőtt az írókat. Már 1918 őszén Lenin kezdeményezésére előkészítették Tolsztoj összes műveinek kiadását. Azóta a szovjet irodalomtörténészek és írók sokat foglalkoztak Tolsztoj műveivel. Összehasonlították az eredeti kéziratokkal, helyreállították a cenzura által eltorzított szövegeket és rengeteg új kéziratát, levélét és jegyzetét fedezték fel. A szovjet írók sokat tanulnak Tolsztoj hagyatékából, akár ábrázolási módszeréről, akár művei nyelvezetéről van szó. Fagyajev mondja: „Amikor a TIZENKILENCEN című művemem dolgoztam, helyenként a mondat ritmusában és felépítésében önkénytelenül átvettem Tolsztoj nyelvének egyes jellegzetes vonásait”. És nem egy író merített és fog meríteni még Tolsztoj hagyatékából, mert „műveiben döntő kérdéseket tudott felvetni és azokat művészi erőre tudta emelni.” (Lenin.)

Maxim Gorkij így írja le egy Leninnel való beszélgetését Tolsztojról: „Micsoda kolosszus, mi? Micsoda óriási ember! Látja, barátom, — ez aztán a művész. És tudja, mi még csodálatosabb rajta? A paraszti hangja, paraszti eszejárása. Az igazi paraszt öltött testet benne. Amíg ez a gróf nem jött, addig nem volt igazi paraszt az irodalomban!” — mondta Lenin. Aztán rám nézett apró szemével és kérdezte: „Kit lehet Európában egysorba állítani vele?” És maga felelt magának: „Senkit!”

Lenin az akkori parasztforradalom tükrének nevezte Tolsztojt. Az orosz parasztság többször

kimutatta a multban erejét. Maga a nép Ilja Muromecben, a Bilinák hőisében teremtette meg a paraszti erő eszményképét. A valóságban Sztjepán Razin és Jemelján Pugacsov volt az orosz parasztság legszebb eszméinek hordozója. A parasztlázadók a földesurak és bojárok ellen harcoltak, de sokszor hittek az „igazságos” cárban. A XIX. század végén Tolsztoj a kapitalizmus ellen harcolt, de olykor kereste az „igazságos” istent. A cárok kivégeztették a parasztfelkelőket, — az egyik keresztény egyház pedig kitagadta Tolsztojt. Mégis, ugyanúgy, ahogy az egykori parasztlázadásoknak óriási jelentőségük volt az orosz történelemben, Tolsztojnak is nagy szerep jutott az irodalomban és az egész emberiség fejlődésében, mert előtte senki olyan erővel le nem rántotta a leplet a kapitalista kizsákmányolásról, az akkori igazságszolgáltatásról, az egyháztól és az egész társadalmi berendezésről. „Heves tiltakozó, szenvedélyes leleplező és nagy kritikus” volt Tolsztoj. És mint ilyen, nemcsak a cári Oroszország, hanem az egész régi rendszer ellen lázadt. Annakidején több reakciós kritikus Tolsztojt csak az istenkereső embert, a megalkuvás, beletnyugvás hirdetőjét látta, — a tiltakozó, leleplező nagy bírálót mellőzte benne. A mai nyugat-európai és az amerikai „kritikusok” is, ha olykor el is ismerik Tolsztojt a nagy protestálót, — leleplező tevékenységét nem vonatkoztatják az egész kapitalista berendezésre, hanem csak az akkori orosz életre. Tamara Motiljova megállapítja, hogy a XIX. század végén és a XX. század elején az orosz irodalom olyan írók műveire hatott, mint Romain Rolland, Gerhardt Hauptmann, Maeterlinck és mások. Ezeknél világosan kimutatható Turgenyev vagy Dosztojevszkij, Csehov vagy Gorkij hatása és szinte mindegyikükön érezhető a „Háború és béke”, „Karenina Anna” és a „Feltámadás” szerzőjének hatalmas befolyása. A magyar irodalomban főleg Gárdonyi Gézáé és Móricz Zsigmondé szokásos kapcsolatba hozni Tolsztojjal. De hiba volna ezzel a két névvel megelégedni, mert hiszen: „A forradalom előkészítésének kora Tolsztoj zseniális ábrázoló ereje következtében egy lépést jelentett előbbre minden jobbágytsztrók — elnyomta országban, az egész emberiség művészi fejlődésében.” (Lenin.)

Baleczky Emil

Приложение № 10. Статя Ласло Далоса, в которой упоминается Э. Балецкий в связи с переводом рассказа К. Паустовского в журнале «Rádió Televízió Újság» (X. évf. 1965. XI. 1-7.)

PERCES INTERJÚ

Marton Frigyes

— aki (saját szavait idézve) most tért haza jugoszláviai „felfedező útjáról...”

— A „felfedező” szót nem tennem idézőjelbe — pillant rá jegyzetblock-kunkra. — Az úvidéki rádióval közösen szerkesztett Pódium révén, melynek egyik rendezője voltam, a hallgatókkal együtt magam is sok újat tudtam meg szomszédainkról. Újvidéken egyébként több megrendeztem

Kopecký László ott élő magyar szerző Artatlanok e. rádiószatíráját (azt is mondhatnám: satirikus „krimi”-jét) és a Külső és belső tartalmak c. kabaréműsört is. Ez az utóbbi nem mindennapi feladat volt: egyidejűleg kellett rádióra és színpadra is megformálni, mert az úvidéki rádió saját színészársulata a műsori „felkészüléseket” is eljátsza. Bocsánatos feccség talán, ha már most elárulom, hogy ez a kabaré lesz a gerince Rádió Napszéd szilveszteri műsorának.

Újra: Tessék választani!

Novemberben „kibírvé” és felírású jelentések (amit a rádió népszerű tánc- és könnyűzenei műsora, a Tessék választani) — hogy minél többféle lehet-e a választani, minden eddigi adásokra rálicitálva min-egy hász új szám kerül a közönség elé — jelölésű szék elé, akik ott ücsögnek az Erkel Színházban november 8-án este 8-kor kezdődő nyilvános adás felvételén. (A rádióban november 10-én hangzik el, a rövidesen utána — erre sem volt még példa — a televízió is sugározni fogja a műsor telekonferencia-felvételét.)

Ross Tibor javában dolgozik már konferálósorozatán, melyet Budorol Gyula tolmácsolásban hallgatunk. Felép majd szinte istámenyvi népszerű táncdal- és „könyvtári”-fés-

kesünk, mellettük Paola Irén, Szilvágy Márta és Bendu Zsolt — a Szülő 11, az MRT esztrádzenekora, a Harmónia és a Módot-ének együttes kíséretében. (Az előkészületek alaposágára jellemző, hogy pl. az éppen turnézó Mikés Eva részére jegyzetbe küldték el a szükséges kottát és a zenekari kíséret magánfelvételét, hogy számával jól előre ismerkedhessék...)

A Rádió zenéi előestélyára nap mint nap kézbe kerül a postai olyan hallgatók leveleit, akik nyilvános adásokra meghívót kérnek. Most itt az alkalom. — A Tessék választani felvételére szóló jegyeket a budapesti színházak központi jegyirodájában (Nepkötőházad utca) és kirendeltégek-nél drasztik.

— 1 —

Egy rajongás történetéből

Ez is, mint annyi más, a rádióban kezdődött.

Mindenes lettem az irodalmi osztályon, 1946 december 20-án, másodéves bölcész-tővel. A beérkezett kéziratokat kellett borítékba tennem. Ertesíttem az írókat, mikor milyen írásukat tűtők másorra. Visszaküldtem a sikertelen írományokat.

Egy nap, gépirattal kezében, megjelent Baleczky Emil, a rádió külügyi osztályának orosz-referense (ma egyetemi docens). Konsztantyin Pausztovszkij egy novelláját hozta: tűznék másorra, ha megfelel; ő fordította.

— Olvasd el okvetlenül — biztított, miközben „kifattam” a novellát —, nagyszerű író. Nem ismered?

Nem ismertem. De akkor: megismertem. És egyre jobban, amint B. E. újabb meg újabb Pausztovszkij-elbeszélést hozott. Megragadtak az írások, vonzókörébe vont az író. Egy hang szól hozzám, amilyen addig soha még. Valami lány, emberi jó-ság áradt történeteiből.

Egy rajongás első ideje volt az! Ki lehet az író, milyen lehet? Mit ír még? És megismertem fiatalkori arcéjét az Ilyés Gyula-szerkesztette Mai orosz dekameron-ban s a Jóság című novelláját, ezt az immár magyar iskolai tankönyvbe is bekerült nagy humanista írást. A Mészáros odysseuszok-at, a Karabugaz-t, a Mesél az erdő-t, a Szárnyaló idő címme) megjelent kis novelláskötetet, (amelyre Nagy Lajos rámutatott; amint a múlt héten ugyanitt olvashatták) egymás után olvastam el, többször is!

Az igaz, a nagy találkozás azonban akkor történt Konsztantyin Pausztovszkijjal, amikor 1958-ban kiadták Aranypróza című kötetét Szöllősy Klára bravúros fordításában, s ugyanakkor önéletrajásának

első két könyvét, egy kötetben, Nyugaton ifjúság címmel. Először tán legfőlkavaróbb olvasói élményei lettek azok a könyvek! S egyre nőtt bennem a vagy: mindent megismerni, amit ez a halkészvű, csupa-emberség csupa-líra író alkotott! Lehetőleg mindent: eredetiben. Azért tanultam meg oroszul, hogy Pausztovszkijt olvashassam. Azért, hogy egyszer beszélgethessek vele.

Olyan-e, amilyennek elképzeléseimben él? Olyan! Egy hívás augusztusi napon, 1962-ben, egy Moszkva környéki sanatórium kertjében találkoztam vele először. Abban az évben betegedett meg a szíve, abban az évben volt hetven esztendő. Konsztantyin Georgjevicsel beszélgetve ugyanaz a melegség fűltött

Konsztantyin Pausztovszkij (A cikkző felvétele)

el, mint írásai olvasásán. Jólles felismerés volt ez: hogy ember és mű — egy!

Tavaly ott lehettem hevenkedtetik születésnapján, kedves vendégsereg közepette. S ez idén ismét találkoztam vele. Elhűvülő ember! Csupa szeretet, csupa gyöngédség, csupa finom humor. Tűzött ez a rajongás, ahogyan róla beszéltek? Lehet. Kíváncsi mindenkinék, aki könyvet olvas, ilyen élményt! Amely — bár félek a nagy szavaktól — egy életen át elkísér.

Dalos László (Pausztovszkij)-műsor: szombat, K. 15.15

Getley Kornél és (háttal) Szinetár Miklós rendező a Kötészes c. tv-műsor fiatal szavjet költőket bemutató szembesítési adásának felvételén

(TV-fotó — Vargó)

Б 19 **Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин.**
Збірник наукових робіт міжнародного наукового семінару «Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин», Берегове, 23-24 травня 2019 року / Редактор: Єлизавета Барань – Берегове-Ужгород: ЗУІ ім. Ф.Ракоці II – ТОВ «РІК-У», 2020. – 236 с. (угорською, українською та англійською мовами).

ISBN 978-617-7868-35-3

Збірник містить матеріали міжнародного наукового семінару «Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин», який відбувся 23-24 травня 2019 року в м. Берегове. До видання, присвяченого 100-річчю від дня народження видатного славіста, ввійшли статті про життєпис науковця, його мовознавчу, освітницьку діяльність та літературну творчість.

УДК 81'1:061.3(477.87)

Наукове видання

Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин

Міжнародний науковий семінар
Берегове, 23-24 травня 2019 року

Збірник наукових робіт

2020 р.

*Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту
ім. Ф.Ракоці II (протокол №5 від 27.08.2020 р.)*

Підготовлено Видавничим відділом спільно з кафедрою філології
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II

Редактор:

Єлизавета Барань

Рецензенти:

Адальберт Барань, кандидат філологічних наук (ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)
Вільмош Газдаг, доктор філософії з гуманітарних наук, спеціальність «філологія»
(ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Коректура угорського тексту:

авторська

Коректори українського та англійського текстів:

Олександр Кордонець та Томаш Врabelь

Технічний редактор: Вільмош Газдаг

Обкладинка: Вільмош Газдаг, Ласло Веждед

УДК: Бібліотечно-інформаційний центр «Опаці Черє Янош» при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II

Відповідальні за випуск:

Степан Черничко (в.о. ректора Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці II)

Ільдико Орос (президент Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці II)

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

За зміст опублікованих наукових робіт відповідальність несуть автори

Друк збірника здійснено за підтримки Угорської академічної ради Закарпаття

Видавництво: Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua) *Статут «Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II» (Прийнято Загальними зборами ЗУІ ім. Ф.Ракоці II, протокол №2 від 11.11.2019 р., зареєстровано в реєстрі за №6179 приватним нотаріусом І.В. Мацолою) та ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88000. Електронна пошта: print@rik.com.ua) Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

Підписано до друку 21.10.2020. Шрифт «Book Antiqua». Папір офсетний, щільністю 80 г/м².
Ум. друк. арк. 19,0. Формат 70x100/16. Замовл. №2792. Тираж 200.